

Masterscriptie Jeugdrecht

Universiteit Leiden

Maakt ontvoerd onzichtbaar?

Een onderzoek naar de hedendaagse toepassing van het Haags Kinderontvoeringsverdrag en de Brussel II Bis Verordening in Nederland en de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind conform het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

Mindy Q.M. Mosk

Studentnummer: 1281410

Begeleider: prof. mr. drs. Mariëlle R. Bruning

Tweede lezer: mr. dr. drs. Machteld J. Vonk

8 februari 2018

Universiteit Leiden
Master Jeugdrecht

Leiden, februari 2018

19.975 woorden excl. voetnoten, voorwoord, inhoudsopgave, literatuur- en jurisprudentielijst en bijlage

Trefwoorden: internationale kindervervoering, participatie, minderjarigen

*Ik ben ver weg van papa
Maar dichtbij mama
Ik heb zo veel te zeggen en te vragen
Horen jullie mij?
Zoekt papa mij?
Houden jullie van mij?
Zien jullie mij?
Luisteren jullie wel naar mij?
Mist papa mij zoals ik papa mis?
Naar papa gaan is voor mama een gemis
Wie redt mij uit deze vreselijke gebeurtenis?
Maar het allerbelangrijkste is toch wel
Stop met ruzie en laat mij gaan
Ik beslis zelf waar ik wil staan¹*

---

¹ Voor deze scriptie geschreven door S.M. van Veelen.

Voorwoord

Met het schrijven van deze masterscriptie komt er een eind aan mijn studie Jeugdrecht. Een master waarin ik ontzettend veel geleerd heb over de positie van de minderjarige in het recht en waar ik met veel plezier op terugkijk. Tijdens het vak Practicum kreeg ik de opdracht om een pleitnota te schrijven in een internationale kinderontvoeringszaak. Ik had de eer om deze pleitnota te mogen voordragen voor mr. A.C. Olland van de rechtbank Den Haag. Gedurende de voorbereidingen van mijn pleidooi kreeg ik steeds meer interesse in de positie van het ontvoerde kind in de procedure tot teruggeleiding, vooral ten aanzien van de participatiemogelijkheden die het ontvoerde kind heeft met als resultaat: deze masterscriptie. Ik hoop dan ook dat ik met deze scriptie – in het belang van het ontvoerde kind – een bijdrage kan leveren aan een versterking van de (rechts)positie van het ontvoerde kind in Nederland.

Zonder de hulp en steun van anderen had ik deze scriptie niet kunnen schrijven en ik wil hier graag een aantal personen voor bedanken. Ten eerste wil ik graag alle professionals bedanken die de tijd hebben genomen om mee te werken aan mijn onderzoek. Zonder hen was het niet mogelijk om dit onderzoek uit te voeren. Hun oprechte betrokkenheid bij dit onderwerp zorgde ervoor dat ik steeds enthousiaster werd en tot nieuwe inzichten ben gekomen. Mijn bijzondere dank gaat uit naar mijn scriptiebegeleidster prof. mr. drs. Mariëlle Bruning. Ik ben haar enorm dankbaar voor haar deskundigheid, haar geduld en waardevolle feedback. Ik heb haar begeleiding als zeer prettig ervaren. Verder wil ik graag mr. Suzanne Schouw bedanken voor haar steun, haar vertrouwen in mij en de vele vaardigheden die ik van haar mag leren. Tot slot gaat mijn grote dank uit naar mijn ouders, broers, overige familieleden en vrienden voor hun onvoorwaardelijke liefde en steun gedurende mijn gehele studie. Zonder jullie was het mij niet gelukt.

Dit voorwoord sluit ik af met een oproep aan u als lezer. Ik wil u vragen om kritisch te blijven op de (rechts)positie van het ontvoerde kind en hier te allen tijde aandacht voor te blijven vragen. Op die manier kunnen wij met elkaar ervoor zorgen dat ontvoerd niet onzichtbaar maakt.

Mindy Q.M. Mosk

Leiden, 2018

Inhoudsopgave	
Voorwoord	4
Lijst met afkortingen	7
Hoofdstuk 1 – Inleiding	8
1.1. Introductie	8
1.2. Probleemstelling	9
1.3. Onderzoeksvraag en onderzoeksmethode	11
1.4. Afbakening onderzoek	12
Hoofdstuk 2 – Kinderontvoering en het juridische kader	14
2.1. Inleiding	14
2.2. Internationale kindertvoering	14
2.3. Cijfers	14
2.4. Toepasselijk recht	15
2.4.1. Haags Kinderontvoeringsverdrag	17
2.4.4. Uitvoeringswet Internationale Kinderontvoering	20
2.4.5. Brussel II Bis Verordening	21
2.5. Tussenconclusie	27
Hoofdstuk 3 – Participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind vanuit mensen- en kinderrechtenperspectief	28
3.1. Inleiding	28
3.2. Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind	28
3.3. Participatiemogelijkheden voor het ontvoerde kind in het IVRK	32
3.3.1. Artikel 12 IVRK	32
3.3.2. Artikel 13 IVRK en artikel 17 IVRK	36
3.4. Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden	37
3.4.1. Artikel 6 EVRM en artikel 8 EVRM	38
3.5. Participatiemogelijkheden voor het ontvoerde kind in het EVRM	43
3.6. Tussenconclusie	44
Hoofdstuk 4 – Participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind in Nederland	46
4.1. Inleiding	46
4.2. Procedure tot teruggeleiding in Nederland	46

4.3.	Participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind in Nederland	49
4.3.1.	Voorfase	49
4.3.2.	Gerechtelijke behandeling	54
4.3.3.	Teruggeleiding	58
4.4.	Pilot bijzondere curator in IKO-zaken	59
4.5.	Tussenconclusie	62
	Hoofdstuk 5 – Conclusie en aanbevelingen	64
	Literatuur- en jurisprudentielijst	71
	Literatuurlijst	71
	Parlementaire stukken	80
	Interviews	80
	Lezingen en workshops	80
	Online geraadpleegde bronnen	81
	Jurisprudentielijst	82
	Bijlage: Overig toepasselijk recht	84

Lijst met afkortingen

BLIK	Bureau Liaisonrechter Internationale Kinderbescherming
Brussel II Bis	Verordening (EG) nr. 2201/2003 van de Raad van 27 november 2003 betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 1347/2000
BW	Burgerlijk Wetboek
Ca	Centrale autoriteit Internationale Kinderaangelegenheden van het Ministerie van Justitie en Veiligheid
Centrum IKO	Centrum Internationale Kinderontvoering
Commissie	Commissie van de Europese Unie
D.I.A.L.	Dutch Association of International Child Abduction Lawyers
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EU	Europese Unie
EV	Europees Verdrag betreffende de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen inzake het gezag over kinderen en betreffende het herstel van het gezag
EVRM	Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden
FJR	Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht
HKBV	Haags Kinderbeschermingsverdrag 1996
HKOV	Verdrag inzake de burgerrechtelijke aspecten van internationale ontvoering van kinderen
HvJ EU	Hof van Justitie (van de Europese Unie)
IVRK	Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind
JIP	Tijdschrift Jeugdrecht in Praktijk
Ngo	Non-gouvernementele organisatie
REP	Tijdschrift Relatierecht en Praktijk
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
TvMR	Tijdschrift voor Mensenrechten
Uitvoeringswet	Uitvoeringswet Internationale Kinderontvoering

Hoofdstuk 1 – Inleiding

1.1. Introductie

‘Bijna elke werkdag kinderontvoering in Nederland’,² ‘Ontvoering erg schadelijk voor klein kind: ontwikkeling verstoord’,³ ‘Belang van het kind moet terugkeer bepalen’,⁴ ‘Femke (1) uitgezet naar Australië ondanks vader met losse handjes’⁵ en ‘Elk ontvoerd kind is er één te veel’.⁶ Dit zijn maar een aantal nieuwskoppen uit de media van de afgelopen tijd. Er is in de media veel aandacht voor internationale kinderontvoering. Het thema heeft zelfs een eigen televisieprogramma gekregen: ‘Ontvoerd’. Dat er veel aandacht is voor internationale kinderontvoering wekt geen verbazing. Een ontvoering heeft een grote impact op het leven van het kind en het gebeurt relatief vaak.⁷ Alleen al in het jaar 2016 zijn er volgens het Centrum IKO in Nederland in totaal 251 kinderen ontvoerd en waren er 443 kinderen betrokken bij een dreigende kinderontvoering.⁸ Vrijwel altijd is het één van de ouders die het kind onrechtmatig overbrengt, dan wel achterhoudt. Er is sprake van internationale kinderontvoering wanneer een kind ongeoorloofd naar een ander land wordt overgebracht of in een ander land wordt vastgehouden in strijd met het recht van het land waar het kind zijn gewone verblijfplaats had en er geen toestemming is van de (andere) gezagsdragende ouder.⁹

Op (inter)nationaal niveau zijn meerdere regelingen opgesteld om kinderen te beschermen tegen internationale kinderontvoering.¹⁰ Het HKOV is het belangrijkste verdrag voor de internationale kinderontvoeringspraktijk. Uit het toelichtend rapport bij het HKOV blijkt dat bij de totstandkoming van het verdrag ervan uitgegaan werd dat het bij kinderontvoeringen voornamelijk zou gaan om situaties waarin een kind werd

---

² RTL Nieuws, 5 juli 2016, online: <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/bijna-elke-werkdag-kinderontvoering-nederland>.

³ Buitenhuis, 28 oktober 2016, online: <https://www.rtlz.nl/life/ontvoering-erg-schadelijk-voor-klein-kind-ontwikkeling-verstoord>.

⁴ Nederlands Jeugdinstituut, 6 oktober 2015, online: <http://www.nji.nl/nl/2015/Belang-van-ontvoerd-kind-moet-terugkeer-bepalen>.

⁵ AD, 25 oktober 2017, online: <https://www.ad.nl/utrecht/femke-1-uitgezet-naar-australieneuml-ondanks-vader-met-losse-handjes~a08b14fa/>.

⁶ Van Gellekom, 11 maart 2016, online: <http://nieuwsredactie.fhj.nl/index.php/2016/03/11/elk-ontvoerd-kind-een-te-veel/>.

⁷ Ruitenbergh 2015, p. 558 – 561.

⁸ Dit is een stijging ten opzichte van het jaar 2015. In 2015 waren er 237 kinderen betrokken bij een kinderontvoering en waren er 375 kinderen betrokken bij een dreigende kinderontvoering. Zie voor cijfers Centrum IKO 2015, p. 13 en Centrum IKO 2016, p. 4-5.

⁹ Artikel 3 HKOV en artikel 5 sub a HKOV.

¹⁰ Zoals het HKOV, EV, HKBV, de Uitvoeringswet en de Brussel II Bis.

meegenomen door de vader, nadat aan de moeder het eenhoofdig gezag was toegekend.¹¹ Uit internationale onderzoeken bleek dat het in internationale kinderontvoeringszaken om een man-vrouwverhouding ging van 75% versus 25%.¹² De huidige tijd laat echter zien dat het niet langer gaat om een grote groep vaders die zonder gezag het kind ontvoeren. Veruit in de meeste gevallen is het de primair verzorgende ouder, met name de moeder, die het kind meeneemt en weigert het kind terug te brengen.¹³ In het jaar 2016 ging het om een man-vrouwverhouding van 29% versus 69,9%.¹⁴ Ondanks dat het in de meeste gevallen gaat om een overbrenging door de primair verzorgende ouder, blijven rechters terughoudend met het afwijzen van een verzoek tot teruggeleiding.¹⁵ Dit zou zijn oorzaak kunnen vinden in het feit dat het HKOV geen ruimte biedt aan een rechter om een belangenafweging te maken wanneer de weigeringsgronden niet van toepassing zijn. Vanuit het kind gezien is het echter denkbaar dat het kind zich verzet tegen een terugkeer als dit betekent dat het kind wordt weggehaald bij de primair verzorgende ouder en moet terugkeren naar een land waarvan het de taal niet (meer) spreekt en/of waar het kind geen vriendjes en vriendinnetjes heeft.

1.2. Probleemstelling

Ondanks dat in internationale kinderontvoeringszaken het ontvoerde kind het belangrijkste onderwerp van gesprek is, stelt Ruitenberg dat: *“Het kind zelf, waar het uiteindelijk allemaal om draait, bijna nooit aan het woord komt. Wat in zijn belang is, blijft vaak onbesproken.”*¹⁶ Beide ouders hebben een advocaat die de belangen van die ouder vertegenwoordigt. Maar wie vertegenwoordigt de belangen van het ontvoerde kind gedurende de procedure tot teruggeleiding? Hoe kan het kind duidelijk maken wat hij of zij wil? Is het kind zichtbaar? Staten hebben de verplichting om een kind in staat te stellen zijn of haar eigen mening te *vormen*, het recht te bieden om zijn of haar mening *vrijelijk te uiten* in alle aangelegenheden die het kind betreffen en dient er aan de mening van het kind een *passend belang* te worden gehecht dat in overeenstemming is met de *leeftijd en*

---

¹¹ Ruitenberg, *FJR* 2016, p. 106.

¹² Ibidem waarin wordt verwezen naar Ruitenberg 2015, p. 27 en Beaumont e.a. 1999, p. 9.

¹³ Ruitenberg, *FJR* 2016, p. 106 waarin wordt verwezen naar Lowe e.a. 2008, p. 6 en 19, Ruitenberg 2015, p. 153 en 468.

¹⁴ De overige 1,1% ziet op ontvoeringen door een familielid, Centrum IKO 2016, p. 12.

¹⁵ In 2016 zijn tien verzoeken tot teruggeleiding toegewezen en twee verzoeken tot teruggeleiding afgewezen. In 2016 was er – in verhouding tot de voorgaande jaren – een hoger percentage van het aantal teruggeleidingsverzoeken toegewezen, aldus Bureau Liaisonrechter 2016, p. 21 - 22.

¹⁶ Hierbij merkt Ruitenberg op dat dit mede zal worden veroorzaakt door de veelal jonge leeftijd van kinderen, Ruitenberg 2015 p. 2.

rijpheid van het kind.¹⁷ De vraag rijst hoe Nederland dit recht waarborgt en op wat voor manier(en) ontvoerde kinderen de gelegenheid krijgen om vrijelijk te zeggen wat zij van de situatie vinden. Wanneer wordt de mening van het kind gezien als verzet in de zin van artikel 13 HKOV? Hoe toetst de rechter of de mening daadwerkelijk van het kind zelf is en niet van de ontvoerende ouder? Als kinderen in Nederland worden gehoord in kinderontvoeringszaken, wie hoort het kind dan? Is dit enkel de rechter? Wat doen de Centrale autoriteit, het Centrum IKO, advocaten en mediators met de participatiemogelijkheden van het kind in de procedure tot teruggeleiding? Tot welke informatie heeft het kind toegang? En bovenal: welke verplichtingen hebben staten, naast het hoorrecht uit artikel 12 IVRK, op grond van internationale verdragen om aan ontvoerde kinderen participatiemogelijkheden te bieden?

De afgelopen tijd is er steeds meer aandacht voor het belang van het kind in kinderontvoeringszaken.¹⁸ Ook wordt er veel geschreven over het horen van kinderen in verschillende soorten juridische procedures. In de literatuur ontbreekt het echter aan een uitgebreide en kritische beschouwing ten aanzien van het horen van kinderen in kinderontvoeringszaken en de participatiemogelijkheden die het kind heeft gedurende de *gehele* procedure tot teruggeleiding. Het is de hoogste tijd om met dit onderzoek hierin verandering te brengen, juist omdat ontvoerde kinderen bijzonder kwetsbaar zijn. Ontvoerde kinderen zijn naar een ander – soms zelfs voor hen vreemd – land overgebracht en zien de doorgaans nog achtergebleven ouder amper of niet. Uit onderzoek blijkt dat veel kinderen geen contact hebben met de achterblijvende ouder, omdat de ontvoerende ouder het contact vaak niet wenst.¹⁹ Het is daarom van groot belang om te onderzoeken of de huidige procedure tot teruggeleiding in Nederland voldoet aan de internationale verplichtingen die gelden ten aanzien van de participatierechten van ontvoerde kinderen.

---

¹⁷ Artikel 12 IVRK.

¹⁸ Zo is er in 2015 een proefschrift verschenen over de toepassing van het Haags Kinderontvoeringsverdrag in Nederland en het belang van het kind door mevrouw mr. Geeske Ruitenbergh (zie Ruitenbergh 2015) en is in november 2017 een Europees onderzoek gepresenteerd genaamd *'Ensuring the well-being of children in judicial cooperation in cases of international child abduction'* (eWELL). Laatstgenoemd onderzoek is verricht door initiatiefnemer Child Focus (België), Centrum IKO (Nederland), Universiteit Antwerpen, CFPE-Enfants Disparus (Frankrijk) en Missing Children Europe.

¹⁹ Freeman 2006, p.13 en 14.

1.3. Onderzoeksvraag en onderzoeksmethode

Naar aanleiding van de opgeworpen vragen in de vorige paragraaf ben ik tot de volgende onderzoeksvraag gekomen:

In hoeverre wordt er in de procedure tot teruggeleiding in Nederland voldoende rekening gehouden met de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind conform het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens?

Om mijn onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, maak ik gebruik van de volgende deelvragen:

1. Wat is internationale kinderontvoering, welke regelingen zijn er van toepassing op internationale kinderontvoering en wat zeggen deze regelingen over de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind?
2. Welke verplichtingen hebben staten om het ontvoerde kind participatiemogelijkheden te bieden vanuit het mensen- en kinderrechtenperspectief?
3. Hoe verloopt de procedure tot teruggeleiding in Nederland, welke instanties en personen zijn hierbij betrokken en welke participatiemogelijkheden heeft het ontvoerde kind in Nederland gedurende de gehele procedure tot teruggeleiding?

De indeling van mijn scriptie heb ik als volgt vormgegeven. Allereerst zal ik mij in het volgende hoofdstuk verdiepen in het begrip internationale kinderontvoering, enkele cijfers benoemen en de van toepassing zijnde regelingen bespreken, waarbij ik met name zal ingaan op het HKOV, de Uitvoeringswet en de Brussel II Bis. Ik zal bij iedere regeling nagaan of deze regeling iets kan betekenen voor de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind.

In het derde hoofdstuk staat de vraag centraal welke verplichtingen staten hebben om het ontvoerde kind participatiemogelijkheden te bieden vanuit het mensen- en kinderrechtenperspectief. Hierbij staan het IVRK en het EVRM centraal, waarbij er specifiek gekeken wordt naar de artikelen 12 IVRK, 13 IVRK, 17 IVRK, 6 EVRM en tot slot 8 EVRM.

In hoofdstuk 4 wordt antwoord gegeven op de vraag hoe de procedure tot teruggeleiding in Nederland verloopt en welke instanties en personen hierbij betrokken

zijn. Ook komt in dit hoofdstuk de pilot ‘Bijzondere curator in IKO-zaken’ aan bod. Ik zet in dit hoofdstuk uiteen welke participatiemogelijkheden het ontvoerde kind in Nederland heeft gedurende de procedure tot teruggeleiding.

In het vijfde hoofdstuk geef ik antwoord op mijn onderzoeksvraag en geef ik aanbevelingen voor eventuele verbeterpunten.

Om mijn onderzoeksvraag te beantwoorden zal ik de bestaande literatuur en jurisprudentie ten aanzien van internationale kinderontvoering kritisch bestuderen. Om een goed beeld te krijgen van de Nederlandse praktijk heb ik twee medewerkers van de Ca, die zich dagelijks bezighouden met internationale kinderontvoeringszaken, en een gespecialiseerde kinderontvoeringsrechter van de rechtbank Den Haag geïnterviewd. Naast de interviews heb ik schriftelijk en telefonisch contact gehad met zeven advocaten die allen aangesloten zijn bij D.I.A.L, medewerkers van het Centrum IKO en het Mediation Bureau. Verder heb ik de Derde IKO-Lezing d.d. 11 december 2017 bijgewoond, waarbij ik deelgenomen heb aan een tweetal workshops; één over de pilot ‘De bijzondere curator in kinderontvoeringszaken’ en de andere over ‘De rol van de advocaat in kinderontvoeringszaken’. Ik wil hierbij benadrukken dat ik – gelet op de omvang van mijn scriptie – beperkt ben geweest in de hoeveelheid interviews die ik heb kunnen afnemen. Er kunnen dan ook geen harde conclusies getrokken worden uit de bevindingen die ik in mijn onderzoek presenteer. Wel ben ik van mening dat deze bevindingen een ‘blik uit de praktijk’ kunnen opleveren die representatief is voor de vraag hoe de procedure tot teruggeleiding in Nederland eruitziet. De bevindingen uit deze interviews en gesprekken kunnen worden herkend aan het tekstkader waarin deze geplaatst zijn.

1.4. Afbakening onderzoek

Gelet op de omvang van mijn scriptie heb ik ervoor gekozen om de procedure tot teruggeleiding tot en met de tenuitvoerlegging van de uitspraak van de rechter in *eerste aanleg* centraal te zetten. Ik focus mij hierbij op ontvoeringen die naar Nederland toe plaatsvinden, de zogenoemde inkomende zaken, aangezien in die gevallen de Nederlandse rechter bevoegd is om over een verzoek tot teruggeleiding te oordelen.²⁰

Daarnaast hebben onlangs gepresenteerde onderzoeken aangetoond welk effect een kinderontvoering heeft op het welzijn van een kind en hoe ouders en kinderen een

---

²⁰ Rechtbank Den Haag is in eerste aanleg bevoegd om kennis te nemen van het verzoek tot teruggeleiding, artikel 11 lid 1 Uitvoeringswet.

kinderontvoering – inclusief het horen – hebben ervaren.²¹ Wegens gebrek aan ruimte komen deze elementen niet aan bod in mijn onderzoek, maar zal mijn onderzoek zich richten op de procedure tot teruggeleiding in Nederland en op de vraag in hoeverre de huidige procedure voldoet aan de internationale standaarden die hiervoor gelden.

---

²¹ Ruitenbergh 2015 en eWELL 2017.

Hoofdstuk 2 – Kinderontvoering en het juridische kader

2.1. Inleiding

Het doel van dit tweede hoofdstuk is het in kaart brengen van het begrip kinderontvoering, van hoe vaak kinderontvoering in Nederland voorkomt, welke regelingen van toepassing zijn en wat deze regelingen betekenen voor de participatiemogelijkheden van ontvoerde kinderen. Ik begin dan ook met het uitwerken van het begrip kinderontvoering (paragraaf 2.2) en het benoemen van enkele cijfers (paragraaf 2.3). Verder zal ik de twee verdragen die van toepassing zijn op internationale kinderontvoering en relevant zijn voor de beantwoording van mijn onderzoeksvraag beschrijven en daarbij nagaan welke participatiemogelijkheden het ontvoerde kind hieraan kan ontleen (paragraaf 2.4).

2.2. Internationale kinderontvoering

De verblijfplaats van een kind wordt bepaald door de ouder(s) met het gezag.²² In beginsel dienen beide gezagsdragende ouders het eens te zijn omtrent de wijziging van de verblijfplaats van het kind. Als sprake is van internationale kinderontvoering houdt dit in dat een kind ongeoorloofd naar een ander land wordt overgebracht of in een ander land wordt vastgehouden door een ouder of een ander dan de ouder met het voornemen om zich daar te vestigen.²³ De overbrenging of achterhouding van het kind is in strijd met het recht van het land waar het kind zijn gewone verblijfplaats had en er is geen toestemming van de (andere) gezagsdragende ouder(s).²⁴ In de meeste gevallen gaat het om één van de ouders die het kind onrechtmatig overbrengt, dan wel achterhoudt.

2.3. Cijfers

Uit de in april 2017 gepubliceerde jaarrapportage van het jaar 2016 van de Ca blijkt dat er in 2016 in totaal 126 zaken van internationale kinderontvoering hebben plaatsgevonden waarbij in totaal 187 kinderen waren betrokken.²⁵ Van de 126 zaken betroffen 30 zaken een verzoek tot teruggeleiding naar het buitenland toe, de zogenoemde inkomende zaken, hetgeen betekent dat een kind is ontvoerd vanuit het buitenland naar Nederland toe.²⁶ Uit de jaarrapportage van de Ca blijkt dat – gelet op de inkomende zaken in de afgelopen jaren

---

²² Artikel 1:247 BW.

²³ Bruning e.a. 2016, p. 290.

²⁴ Artikel 3 HKOV en artikel 5 sub a HKOV.

²⁵ Ca 2016, p. 3-4.

²⁶ Ibidem. Van de 126 zaken, betroffen 107 zaken een verzoek tot teruggeleiding en de overige 19 zaken een verzoek tot omgang met het kind. Van de 107 zaken waren 30 zaken inkomende zaken.

– de meeste kinderen komen uit de ons omringende landen, zoals België, Duitsland, Engeland, Frankrijk en sinds de laatste drie jaar ook Polen.²⁷

De cijfers van de Ca verschillen met de cijfers uit het jaarverslag van het jaar 2016 van het Centrum IKO. In het laatstgenoemde jaarverslag is opgenomen dat er in totaal 251 kinderen betrokken waren bij een kinderonvoering en 443 kinderen betrokken waren bij een dreigende kinderonvoering.²⁸ In totaal zijn er 176 ontvoeringen gemeld, waarvan er 123 ontvoeringen door de moeder zijn uitgevoerd en 51 ontvoeringen door de vader.²⁹ Bij 2 ontvoeringen waren het niet de ouders die het kind ontvoerd hadden, maar een ander familielid.³⁰ In totaal zijn er volgens Centrum IKO 65 kinderen vanuit het buitenland naar Nederland ontvoerd.³¹

Het verschil in cijfers wordt door beide organisaties verklaard door de manier waarop de meldingen worden geregistreerd. Zo wordt bij het Centrum IKO het eerste contactmoment met ouders vastgelegd waarin een melding wordt gemaakt van een kinderonvoering en bij de Ca worden de verzoeken tot teruggeleiding met bijbehorend aanvraagformulier vastgelegd. Het Centrum IKO voorziet ouders van advies op het moment dat zij een melding van een kinderonvoering ontvangen. Eén van de adviezen is om het verzoek tot teruggeleiding in te dienen bij de Ca. Ouders zijn hiertoe echter niet verplicht en kunnen ook direct een verzoek tot teruggeleiding indienen bij de rechtbank in het land waarnaar het kind is ontvoerd. Een andere reden voor een verschil in cijfers is wanneer ouders zelf tot een oplossing komen en er daarom geen melding meer gemaakt hoeft te worden bij de Ca.³²

2.4 Toepasselijk recht

Om het aantal kinderonvoeringen zo laag mogelijk te houden en kinderen zo spoedig mogelijk terug te laten keren naar het land van herkomst, zijn er meerdere regelingen opgesteld, te weten het Haags Kinderbeschermingsverdrag 1996, het Europees

---

²⁷ Ca 2016, p. 4.

²⁸ Centrum IKO 2016, p. 4

²⁹ Ibidem, p. 4 en 12.

³⁰ Ibidem, p. 12.

³¹ Ibidem, p. 35.

³² Dit zijn slechts enkele voorbeelden van redenen waarom ouders geen melding maken bij de Ca en wel de kinderonvoering gemeld hebben bij het Centrum IKO. Een ander voorbeeld is de situatie waarin ouders voor de strafrechtelijke aanpak kiezen. Interview medewerkers Ca, d.d. 17 oktober 2017 en schriftelijk contact op 7 februari 2018 en Centrum IKO, schriftelijk contact d.d. 30 oktober 2017 en 31 januari 2018.

Kinderontvoeringsverdrag 1980, het Haags Kinderontvoeringsverdrag 1980, de Uitvoeringswet Internationale Kinderontvoering en de Brussel II Bis Verordening. Het EV en het HKBV zijn voor de praktijk van minder groot belang dan het HKOV en de Brussel II Bis. De Boer stelt dat dit kan komen doordat het EV ziet op de erkenning en tenuitvoerlegging van gezagsbeslissingen en herstel van het gezag en voor zover de gezagsbeslissing afkomstig is uit een Europese lidstaat de Brussel II Bis voorrang heeft op grond van artikel 60(d) Brussel II Bis. Hierbij durft De Boer zelfs te stellen dat het EV een dode letter geworden lijkt te zijn sinds de inwerkingtreding van de Brussel II Bis.³³ Daarnaast vindt er vaak samenloop plaats tussen het EV en HKOV en wordt het HKOV doorgaans toegepast op grond van de *'most effective rule'*.³⁴ Aangezien het EV en HKBV voor de beantwoording van mijn onderzoeksvraag niet relevant zijn, worden deze verdragen in deze paragraaf niet verder uitgewerkt. Voor de volledigheid worden beide verdragen kort uitgewerkt in de eerste bijlage van dit onderzoek.

Opgemerkt moet worden dat in de toepasselijke verdragen verschillende leeftijdsgrenzen worden gehanteerd voor de geldigheid van de verdragen. Het HKOV en EV hanteren een opvallende leeftijdsgrens van zestien jaar voor het ontvoerde kind voor de toepasselijkheid van beide verdragen.³⁵ Mijns inziens is dit opvallend, omdat beide verdragen hiermee afwijken van de doorgaans gehanteerde leeftijdsgrens in wet- en regelgeving ten aanzien van minderjarigen, namelijk die van achttien jaar.³⁶ Dit brengt voor Nederlandse gezinnen mee dat ondanks dat de verblijfplaats van het kind conform Nederlands recht bepaald wordt door de gezagsdragende ouders totdat het kind de leeftijd van achttien jaar bereikt, de achtergebleven ouder geen beroep kan doen op het HKOV of het EV wanneer een van de gezagsdragende ouders het zestien- of zeventienjarige kind onrechtmatig overbrengt of achterhoudt.³⁷ In de Uitvoeringswet wordt aangesloten bij de leeftijdsgrens uit het HKOV

---

³³ De Boer 2010, noot 42.

³⁴ De Boer 2010, par. 5.2.

³⁵ Bruning e.a. 2016, p. 292.

³⁶ Zo hanteert het IVRK als leeftijdsgrens voor de definitie van het kind achttien jaar, artikel 1 IVRK, zijn de bepalingen uit het HKBV toepasselijk op alle kinderen die de leeftijdsgrens van achttien jaar nog niet hebben bereikt, artikel 2 HKBV en wordt conform de Nederlandse wetgeving eenieder onder de achttien jaar als minderjarig gezien en staan deze minderjarigen – in beginsel – onder het gezag van hun gezagsdragende ouders, artikel 1:233 BW en artikel 1:245 BW.

³⁷ Artikel 1:245 BW, artikel 1:257 BW en artikel 3 HKOV.

en EV.³⁸ In de Brussel II Bis wordt thans geen leeftijdsgrens genoemd voor het toepassingsgebied.³⁹

2.4.1. Haags Kinderontvoeringsverdrag

Op verzoek van de Canadese vertegenwoordiger Bradbrooke Smith kwam de Haagse Conferentie in 1976 met het plan om een verdrag op te stellen om internationale kinderontvoering tegen te gaan.⁴⁰ De reden hiervoor was dat internationale kinderontvoering in alle lidstaten voorkwam en het zich steeds vaker voordeed.⁴¹ Een wereldwijde aanpak werd van belang geacht, omdat kinderontvoering niet alleen in Europa plaatsvond. Het was een wereldwijd probleem.⁴² Als stereotype voor een kinderontvoeringszaak hadden de verdragsopstellers in die tijd de situatie voor ogen dat een kind uit frustratie werd meegenomen door de vader, nadat aan de moeder het eenhoofdig gezag was toegekend.⁴³ Uit internationale sociologische onderzoeken bleek dat het in internationale kinderontvoeringszaken om een man-vrouwverhouding ging van 75% versus 25%.⁴⁴ De verdragsopstellers waren echter niet blind voor andere situaties. Zo was het bij de Haagse Conferentie bekend dat toentertijd in ten minste 50% van de gevallen van kinderontvoering er (nog) geen gezagsbeslissing was genomen.⁴⁵ Daarnaast waren de verdragsopstellers van mening dat niet uitsluitend ervan mocht worden uitgegaan dat het de vader zou zijn die het kind zou ontvoeren.⁴⁶ Anno 2017 weten we dat het in de meeste gevallen de moeder is die zich schuldig maakt aan internationale kinderontvoering.⁴⁷

---

³⁸ Zo volgt uit artikel 3 Uitvoeringswet. In lid 2 is bepaald dat wanneer het kind gedurende een verzoek tot teruggeleiding de leeftijd van zestien jaar bereikt, de behandeling van het verzoek ambtshalve wordt gestaakt.

³⁹ In de herschikte Brussel II Bis zal wel de leeftijdsgrens van 18 jaar worden opgenomen onder hoofdstuk 1 'Toepassingsgebied en definities'. Wel wordt er in de considerans van het herschikkingsvoorstel bepaald dat de leeftijdsgrens van 16 jaar in het HKOV van overeenkomstige toepassing is op de bepalingen uit de verordening die gebaseerd zijn op het HKOV. De Boer 2016, par. 3.

⁴⁰ Ruitenberg 2015, p. 25.

⁴¹ Ruitenberg, *FJR* 2016, p. 106.

⁴² Ruitenberg 2015, p. 25. Inmiddels is het HKOV door 98 landen geratificeerd, HCCH, status table, online: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=24>, laatst geraadpleegd: 7 februari 2018.

⁴³ Ibidem, p. 27, waarin wordt verwezen naar Beaumont e.a. 1999, p. 9.

⁴⁴ Ruitenberg, *FJR* 2016, p. 106 waarin wordt verwezen naar Ruitenberg 2015, p. 27 en Beaumont e.a. 1999, p. 9.

⁴⁵ Dit zou een van de redenen geweest zijn om – in tegenstelling tot het EV – de gezagsverhouding niet enkel te laten voortvloeien uit een gerechtelijke beslissing, maar ook uit de wet, aldus Ruitenberg 2015, p. 27 waarin wordt verwezen naar Dyer 1980, p. 252, 253.

⁴⁶ Ruitenberg 2015, p. 27-28.

⁴⁷ Ruitenberg, *FJR* 2016, p. 106 waarin wordt verwezen naar Lowe e.a. 2008, p. 6 en 19, Ruitenberg 2015, p. 153 en 468.

Doelstellingen van het Haags Kinderontvoeringsverdrag

Het HKOV streeft ernaar om in internationaal verband kinderen te beschermen tegen de schadelijke gevolgen van kinderonvoering.⁴⁸ Dit uit zich in de doelstellingen van het HKOV, zoals genoemd in artikel 1. Ten eerste wordt getracht een onmiddellijke terugkeer te verzekeren van kinderen die ongeoorloofd zijn overgebracht of ongeoorloofd worden vastgehouden.⁴⁹ Daarnaast heeft het HKOV tot doel om het bestaande gezags- of omgangsrecht in de andere staten die partij zijn bij het verdrag te eerbiedigen.⁵⁰ De verdragspartijen dienen “*alle passende maatregelen*” te nemen om de doelstellingen van het HKOV binnen hun grondgebied na te komen.⁵¹

Hoe worden de doelstellingen vormgegeven? Het HKOV richt zich met name op de samenwerking tussen de verdragspartijen.⁵² Hierbij is het de bedoeling dat het kind zo spoedig mogelijk wordt gevonden en wordt teruggeleid naar het land waar het kind zijn gewone verblijfplaats had voor de ontvoering.⁵³ De doelstellingen leiden ertoe dat wanneer een kind onrechtmatig is overgebracht naar een ander land of onrechtmatig wordt achtergehouden en er een verzoek tot teruggeleiding wordt ingediend, het kind zo spoedig mogelijk wordt teruggeleid naar het land waar het kind zijn gewone verblijfplaats had voor de ontvoering.⁵⁴ Deze doelstelling is nog eens extra benadrukt door de voormalige Nederlandse minister van Justitie in 1989.⁵⁵ Door af te wijken van dit criterium en te kiezen voor een vager criterium, zou het risico bestaan dat partijen de rechtsstrijd omtrent de teruggeleiding zouden verlengen, waardoor de teruggeleiding wordt vertraagd. Hiermee zou de eigenrichting door de ontvoerder door een gerechtelijke beslissing worden gehonoreerd.⁵⁶

Verzoek tot teruggeleiding en weigeringsgronden

Op grond van artikel 8 HKOV kan een persoon, instelling of lichaam een verzoek tot teruggeleiding indienen. Er zijn een aantal gronden waarop de rechter een verzoek tot

---

⁴⁸ Dit volgt uit de preambule van het HKOV.

⁴⁹ Artikel 1 sub a HKOV.

⁵⁰ Artikel 1 sub b HKOV.

⁵¹ Artikel 2 HKOV.

⁵² Blaak e.a. 2012, p. 562.

⁵³ Ibidem en artikel 1 HKOV.

⁵⁴ Pas na de teruggeleiding kan er, indien nodig, een gerechtelijke procedure gestart worden omtrent de vraag of er aanleiding is om de verblijfplaats van het kind te wijzigen in een ander land dan waar het kind zijn gewone verblijfplaats heeft.

⁵⁵ *Kamerstukken II* 1987-88 20 461, nr. 3, p. 2.

⁵⁶ Ibidem.

teruggeleiding kan weigeren.⁵⁷ Uit het toelichtend rapport bij het HKOV blijkt dat de weigeringsgronden restrictief moeten worden toegepast.⁵⁸ Het verdrag zou een dode letter worden wanneer de weigeringsgronden niet-restrictief zouden worden toegepast.⁵⁹ Hierbij benadrukt Pérez-Vera dat het idee achter het HKOV berust op de overtuiging dat internationale kinderontvoering kan worden aangepakt door op internationaal niveau het onrechtmatig overbrengen dan wel achterhouden van een kind unaniem af te wijzen.⁶⁰ De ontvoerende ouder zou geen wettelijke erkenning mogen krijgen voor zijn of haar handelen.⁶¹ Ook zou de staat waar het kind zijn gewone verblijfplaats had het beste in staat zijn om te oordelen over gezags- en omgangskwesties.⁶² Toch is er wel kritiek op de restrictieve toepassing van de weigeringsgronden. Zeker nu het vaak de verzorgende ouder is die het kind overbrengt dan wel achterhoudt.⁶³ Zo stelden Van Katwijk en Wolthuis dat “(...) er gestreefd moet worden naar een modernisering van het HKOV” en merkten Bruning en Olthof op naar aanleiding van de zaak *Neulinger & Shuruk t. Zwitserland* dat “De Nederlandse rechter een beslissing tot teruggeleiding niet langer kan afdoen met een restrictieve interpretatie van de weigeringsgronden uit het HKOV zonder dat de diverse belangen van het kind in een concrete zaak zorgvuldig worden langsgelopen.”⁶⁴

Verzet van het ontvoerde kind tegen een terugkeer

Eén van de vijf weigeringsgronden die relevant is voor dit onderzoek ziet op situaties waarin het kind zich verzet tegen zijn terugkeer en gezien de leeftijd en rijpheid van het kind rekening gehouden moet worden met zijn mening.⁶⁵ Uit het toelichtend rapport blijkt dat het HKOV door middel van deze weigeringsgrond aan ontvoerde kinderen een mogelijkheid wil bieden om hun eigen belangen te interpreteren en via deze weg de eigen belangen te uiten in de procedure tot teruggeleiding.⁶⁶ Hierbij merkt Pérez-Vera wel op dat het direct horen van kinderen schadelijk kan zijn. Zo kunnen kinderen het idee krijgen

---

⁵⁷ Zie voor de vijf weigeringsgronden artikel 12, artikel 13 en artikel 20 HKOV. Zie verder Blaak e.a. 2012, p. 565. Voor vier van de vijf gronden maakt het niet uit of het verzoek tot teruggeleiding binnen één jaar wordt ingediend of later. Er kan enkel een beroep worden gedaan op de eerste weigeringsgrond (de mate waarin het kind is geworteld) wanneer het verzoek tot teruggeleiding later is ingediend dan één jaar vanaf het moment dat het kind onrechtmatig is overgebracht dan wel onrechtmatig wordt achtergehouden.

⁵⁸ Pérez-Vera 1981, p. 434.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem, p. 434 en 435.

⁶³ Zie Ruitenbergh 2015, p. 400 e.v. waarin wordt verwezen naar Bruning en Olthof 2010 en Van Katwijk en Wolthuis 2008.

⁶⁴ Katwijk en Wolthuis 2008, par. 3 en Bruning en Olthof 2010, par. 6.

⁶⁵ Artikel 13 HKOV.

⁶⁶ Pérez-Vera 1981, p. 433.

dat ze gedwongen worden om te kiezen tussen één van de twee ouders.⁶⁷ Schuz merkt daarentegen op dat: *“Hearing the child directly shows respect for the child as an individual and sends him the message that his views about his future are important and that he is not simply a chattel to be shuttled around by his parents.”*⁶⁸ De weigeringsgrond werd noodzakelijk geacht om tegemoet te komen aan een kind van bijvoorbeeld vijftien jaar dat tegen zijn wil teruggeleid zou worden.⁶⁹ Voor deze weigeringsgrond is geen minimumleeftijd opgenomen om het kind voldoende rijp te achten om rekening te houden met zijn mening. Het kiezen van een leeftijdsgrens leek willekeurig. Het is aan de bevoegde autoriteiten in de verdragsstaten om te bepalen wanneer een kind gezien zijn leeftijd en rijpheid voldoende bekwaam kan worden geacht om met zijn mening rekening te houden.⁷⁰

Participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind in het HKOV

Er is in het HKOV geen verplichting opgenomen voor rechters om het kind te horen. Ook artikel 13 HKOV (de weigeringsgrond dat een kind zich verzet tegen een terugkeer) verplicht een rechter niet om het kind te horen. Andere handvatten voor de rechter of de Ca om het kind te laten participeren gedurende het proces tot teruggeleiding zijn er niet in het HKOV.

2.4.4. Uitvoeringswet Internationale Kinderontvoering

Op 2 mei 1990 is de Uitvoeringswet Internationale Kinderontvoering tot stand gekomen. Deze nationale wet regelt de uitvoering van zowel het EV als het HKOV. Ook is de wet van toepassing op gevallen van internationale kinderonvoering wanneer er geen specifiek verdrag van toepassing is.⁷¹ In de Uitvoeringswet zijn onder andere de taken en bevoegdheden van de Ca verder uitgewerkt en is bepaald dat in eerste aanleg uitsluitend de kinderrechter van de rechtbank Den Haag bevoegd is tot kennisneming van alle zaken met betrekking tot internationale kinderonvoering.⁷² Ook is in de Uitvoeringswet opgenomen dat het verzoek achter gesloten deuren door de rechter moet worden behandeld en dat de rechter niet beslist dan na het kind in de gelegenheid te hebben gesteld om zijn mening

---

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Schuz 2013, p. 381.

⁶⁹ Pérez-Vera 1981, p. 433.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ Artikel 2 Uitvoeringswet.

⁷² Artikel 4 Uitvoeringswet e.v. Zie artikel 11 Uitvoeringswet voor de bevoegdheid van rechtbank Den Haag.

kenbaar te maken, althans na het daartoe behoorlijk te hebben opgeroepen.⁷³ Uitzonderingen op het verplicht horen van het kind zijn de situaties dat het voor het kind in verband met de lichamelijke- of geestelijke toestand onmogelijk is om gehoord te worden of dat de artikelen 8 of 9 van het EV van toepassing zijn.⁷⁴ Uit de Memorie van Toelichting van de Uitvoeringswet volgt dat artikel 13 lid 2 van de Uitvoeringswet is gebaseerd op het huidige wetsartikel 809 Rv.⁷⁵ Dit leidt ertoe dat in beginsel kinderen vanaf twaalf jaar moeten worden opgeroepen, maar dat het geen minimumleeftijd is. Ook jongere kinderen kunnen dus door de rechter worden opgeroepen.

2.4.5. Brussel II Bis Verordening

Naast het EV en het HKOV bevat de Europese verordening van 27 november 2003 genaamd Brussel II Bis ook bepalingen met betrekking tot kinderontvoeringen. Brussel II Bis is op 1 maart 2005 in werking getreden en geldt voor alle lidstaten van de Europese Unie met uitzondering van Denemarken.⁷⁶ In deze verordening wordt bepaald dat binnen de EU de regels uit het HKOV gelden en dat aanvullende regels uit de verordening voorrang hebben op het HKOV.⁷⁷ Om te vallen onder de reikwijdte van Brussel II Bis in kinderontvoeringszaken moet er sprake zijn van *“een ongeoorloofde overbrenging of niet doen terugkeren van een kind.”*⁷⁸ Hiervan is sprake wanneer de overbrenging of het niet doen terugkeren van een kind geschiedt in strijd met het gezagsrecht. Het gezagsrecht wordt omschreven als: *“De rechten en verplichtingen die betrekking hebben op de zorg voor de persoon van een kind, in het bijzonder het recht de verblijfplaats van het kind te bepalen.”*⁷⁹ Evenals het HKOV heeft Brussel II Bis tot doel het ontvoeren van kinderen door ouders naar een andere lidstaat te ontmoedigen door te streven naar een onmiddellijke terugkeer van het kind naar het land van herkomst wanneer een ontvoering heeft

---

⁷³ Artikel 13 lid 2 Uitvoeringswet.

⁷⁴ Artikel 13 lid 2 Uitvoeringswet. In artikel 8 EV is opgenomen dat er onmiddellijk maatregelen genomen moeten worden wanneer het kind en/of de ouders de Nederlandse nationaliteit hebben en het kind zijn gewone verblijfplaats had op het grondgebied van de staat waar de gezagsbeslissing werd gegeven en het verzoek tot teruggeleiding binnen 6 maanden na ongeoorloofde overbrenging is ingediend. In artikel 9 EV zijn nog drie weigeringsgronden opgenomen die zien op het onjuist betekenen of bekendmaken van de gezagsbeslissing, de bevoegdheid van de autoriteit die de beslissing heeft genomen niet is gebaseerd op de gewone verblijfplaats van verweerder, ouders of het kind en tot slot de situatie dat de beslissing onverenigbaar is met een gezagsbeslissing in de aangezochte staat. Deze laatste grond gaat niet op wanneer het kind meer dan een jaar zijn gewone verblijfplaats heeft gehad op het grondgebied van de verzoekende staat.

⁷⁵ *Kamerstukken II* 1987-88 20 462, nr. 3, p. 14.

⁷⁶ Ruitenbergh 2015, p. 225.

⁷⁷ Artikel 10 Brussel II Bis en artikel 11 Brussel II Bis.

⁷⁸ Artikel 2 lid 11 Brussel II Bis.

⁷⁹ Artikel 2 lid 9 Brussel II Bis.

plaatsgevonden.⁸⁰ Voor een groot deel sluit de Brussel II Bis aan bij het HKOV. In de volgende paragrafen wil ik graag een tweetal aanvullende regels uit Brussel II Bis bespreken.

Adequate voorzieningen om bescherming kind te verzekeren

Artikel 11 lid 4 Brussel II Bis versterkt nog meer dan het HKOV het idee dat het kind onmiddellijk terug moet keren naar het land van herkomst. Zo kan een teruggeleidingsverzoek niet worden geweigerd op grond van artikel 13 sub b HKOV (de weigeringsgrond dat er een ernstig risico bestaat dat het kind door zijn terugkeer wordt blootgesteld aan een lichamelijk of geestelijk gevaar, dan wel op enigerlei andere wijze in een ondraaglijke toestand wordt gebracht), wanneer vaststaat dat in het land van herkomst adequate voorzieningen zijn getroffen om de bescherming van het kind na terugkeer te waarborgen. De rechter moet dit beoordelen aan de hand van feitelijke omstandigheden.⁸¹ Hierbij wordt opgemerkt dat dit doorgaans lastig te beoordelen is voor de rechter die over het verzoek oordeelt.⁸² Dit laat mijns inziens zien dat de samenwerking met de centrale autoriteiten in de diverse landen van groot belang is in kinderontvoeringszaken.

Bevoegdheid rechter in land van herkomst

Een opmerkelijk onderdeel acht ik de leden 6, 7 en 8 van artikel 11 Brussel II Bis. In deze leden is bepaald dat wanneer een verzoek tot teruggeleiding wordt afgewezen door de rechter van de aangezochte lidstaat, de rechter uit het land van herkomst deze beslissing kan 'overrulen'. Wanneer de aangezochte rechter een verzoek tot teruggeleiding weigert op grond van één van de weigeringsgronden uit het HKOV, moet de aangezochte rechter onmiddellijk een afschrift van zijn beslissing aan de rechter toezenden in het land van herkomst.⁸³ De rechter in het land van herkomst kan op verzoek – van bijvoorbeeld de achtergebleven ouder – de kwestie onderzoeken op basis van het gezagsrecht.⁸⁴ Wanneer die rechter vervolgens tot terugkeer van het kind besluit, wordt deze beslissing in het

---

⁸⁰ Overweging par. 17 Brussel II Bis.

⁸¹ Europese Unie 2014, p. 55.

⁸² Ibidem.

⁸³ Artikel 11 lid 6 Brussel II Bis.

⁸⁴ Ook wanneer één van de partijen zich nog niet heeft gewend tot rechter, stelt het gerecht of de Ca van het land van herkomst de partijen op de hoogte van de ontvangen beslissing van de Nederlandse rechter en worden de partijen uitgenodigd om binnen 3 maanden na oproeping overeenkomstig het nationale recht conclusies in te dienen zodat de rechter in het land van herkomst de kwestie van het gezagsrecht kan onderzoeken, zie artikel 11 lid 7 Brussel II Bis.

aangezochte land rechtstreeks erkend en uitvoerbaar.⁸⁵ Dit artikel acht ik opmerkelijk, omdat zowel het idee achter het HKOV als de Brussel II Bis is dat er snel gehandeld moet worden bij kinderontvoeringen en een snelle terugkeer naar het land van herkomst gewenst is. Voor het kind en de ouders is dit een onzekere periode. Doordat de rechter in het land van herkomst alsnog kan bepalen dat er een teruggeleiding moet plaatsvinden, wordt de onzekere periode voor het kind en de ouders verlengd. Mijns inziens zou het land van herkomst moeten vertrouwen op een gerechtelijke uitspraak van het land waar naartoe het kind is ontvoerd, gelet op het feit dat beide staten partij zijn bij zowel het HKOV als bij de Brussel II Bis. Ik durf te stellen dat de ratificatie van beide verdragen met zich brengt dat lidstaten in elkaar vertrouwen zouden moeten hebben bij het nastreven van de bepalingen uit de betreffende verdragen. Uit de preambule van de Brussel II Bis volgt bovendien dat de erkenning en tenuitvoerlegging van een in een lidstaat gegeven beslissing gebaseerd moet zijn op het beginsel van wederzijds vertrouwen.⁸⁶ Anderzijds kan beargumenteerd worden dat Brussel II Bis met deze bepaling een terugkeer verabsoluteert en dat deze bepaling hierdoor een sterk afradend effect kan hebben op de ouder die mogelijk een kind wil ontvoeren.⁸⁷ Het risico dat Ruitenbergt ziet op het nodeloos heen en weer verhuizen van het kind, zie ik niet.⁸⁸ Zo ziet de bepaling op een beslissing inzake het afwijzen van een verzoek tot terugkeer. Het kind verblijft (nog steeds) in het ‘nieuwe’ land en de rechter in het land van herkomst kan alsnog besluiten dat het kind moet worden teruggeleid. Dit is in vergelijking tot het toewijzen van een verzoek tot teruggeleiding met betrekking tot het aantal verhuizingen niet anders. Wel lijkt met artikel 11 lid 8 Brussel II Bis een slag om de arm te worden gehouden met betrekking tot het beginsel van wederzijds vertrouwen.

De participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind in Brussel II Bis

In tegenstelling tot het HKOV, wordt er in Brussel II Bis specifiek aandacht besteed aan de mening van het kind. In artikel 11 lid 2 Brussel II Bis is opgenomen dat het kind tijdens de procedure in de gelegenheid gesteld moet worden om te worden gehoord. Een uitzondering op deze regel geldt wanneer dit gezien de leeftijd of mate van rijpheid van het kind niet raadzaam is. Deze uitzondering moet restrictief worden toegepast.⁸⁹ Zo wordt er in de praktijkgids bij de Verordening opgemerkt dat *“Het vooral zaak is te beseffen dat de*

---

⁸⁵ Artikel 11 lid 8 jo. 42 Brussel II Bis.

⁸⁶ Brussel II Bis, par. 21.

⁸⁷ COM(2016)411 def. p. 3.

⁸⁸ Ruitenbergt 2015, p. 253.

⁸⁹ Europese Unie 2014, p. 77.

*rechten van kinderen zeer belangrijk zijn in procedures die hen betreffen en dat beslissingen over de toekomst van een kind en over zijn relaties met ouders en anderen meestal cruciaal zijn voor de belangen van het kind. Er mag ook niet worden vergeten dat dit geldt voor kinderen van alle leeftijden.*⁹⁰ Er wordt hierbij verwezen naar artikel 24 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie dat stelt dat kinderen vrijelijk hun mening mogen uiten over alle aangelegenheden die hen betreffen en dat met deze mening in overeenstemming met hun leeftijd en rijpheid rekening moet worden gehouden.

Het Hof van Justitie heeft in het kader van een internationale kinderontvoeringszaak bepaald dat de bepalingen uit de Brussel II Bis niet in strijd mogen zijn met het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, specifiek artikel 24 van het Handvest, aangezien het horen van het kind een belangrijke rol speelt bij de toepassing van Brussel II Bis en waarbij in het bijzonder beoogd wordt om de grondrechten van het kind, zoals die in artikel 24 van het Handvest zijn erkend, ten volle te eerbiedigen.⁹¹ Dit artikel brengt mee dat de rechter een beoordelingsmarge heeft om te besluiten of hij het kind gaat horen en dat daarbij met de concrete omstandigheden van het geval rekening gehouden moet worden. Niet enkel de leeftijd van het kind hoeft een reden te zijn om te besluiten dat het kind niet gehoord hoeft te worden, maar ook als het kind psychische schade zou kunnen ondervinden door het te horen, kan het niet horen van het kind gerechtvaardigd zijn.⁹² Wel dienen alle passende maatregelen genomen te worden om het kind te horen, zodat bepalingen zoals artikel 24 van het Handvest hun nuttige effect behouden en het kind een daadwerkelijke en effectieve mogelijkheid wordt geboden om zijn mening te geven.⁹³ De verordening bepaalt niet op welke manier kinderen gehoord moeten worden. Dit kan zowel direct als indirect plaatsvinden. Echter, ondanks dat Brussel II Bis het aan de lidstaten overlaat om te bepalen op wat voor manier kinderen worden gehoord, wordt een passende opleiding voor het horen van het kind als essentieel gezien.⁹⁴ Daarbij moet de persoon die het kind hoort zich ervan bewust zijn dat het kind onder druk staat van de ouders of door de ouders wordt beïnvloed.⁹⁵

---

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ HvJ EU 22 december 2010, C-491/10, ECLI:EU:C:2010:828, m.nt. Th.M. de Boer (*Zarraga/Pelz*), r.o. 60 en 61.

⁹² Ibidem, r.o. 66.

⁹³ Ibidem.

⁹⁴ Europese Unie 2014, p. 78.

⁹⁵ Ibidem.

Herschikking van Brussel II Bis

Op 30 juni 2016 heeft de Europese Commissie bij de Raad van de Europese Unie en het Europees Parlement een voorstel ingediend voor het herschikken van Brussel II Bis.⁹⁶ Met betrekking tot de internationale kinderontvoeringspraktijk is het van belang dat de Commissie heeft geconstateerd dat de teruggeleidingsprocedure te lang duurt, de bevoegde rechters niet deskundig genoeg zouden zijn en er te veel mogelijkheden zijn om een beslissing aan te vechten.⁹⁷ Verder acht de Commissie het onwenselijk dat lidstaten verschillende regels hanteren voor het horen van kinderen. Hierbij wordt bedoeld op zowel de verschillende leeftijdsgrenzen als op het direct en indirect horen van kinderen.⁹⁸ Ook stelt de Commissie dat er sprake is van een gebrekkige samenwerking tussen centrale autoriteiten als gevolg van een onduidelijke taakomschrijving.⁹⁹ Er zou in de gewijzigde Brussel II Bis een geheel hoofdstuk gewijd worden aan kinderontvoering en de voorgestelde wijzigingen zouden de rechten van het kind versterken en de verordening nauwer verbinden met het IVRK.¹⁰⁰

In tegenstelling tot hetgeen de Commissie stelt met betrekking tot een gebrekkige samenwerking tussen de centrale autoriteiten als gevolg van een onduidelijke taakomschrijving, wordt dit niet zo ervaren door de Nederlandse Ca:

“Het is natuurlijk wel zo dat de taakomschrijving ruimte laat aan de landen om het op een bepaalde manier strakker of lossier in te vullen. Dus sommige centrale autoriteiten doen heel veel en andere doen het anders. Dan heeft ieder land een uitvoeringswet die vaak voor centrale autoriteiten weer andere bevoegdheden en mogelijkheden oplegt, maar ik heb niet het idee dat het komt door een onduidelijke taakomschrijving. Binnen Europa gaat het over het algemeen juist goed, je weet elkaar goed te vinden en je kunt informatie opvragen over elkaars

---

⁹⁶ De Boer merkt op dat de term herschikking tot verwarring kan leiden, aangezien de term suggereert dat de volgorde van de bepalingen wordt veranderd. De Boer acht de Duitse vertaling *Neufassung* toepasselijker. De herschikking ziet op een bewerking van de bestaande tekst waarbij de regels die in de praktijk niet blijken te werken worden gewijzigd of worden aangevuld. De bestaande bepalingen worden hierbij vernummerd. Zie De Boer 2016, par. 1. Hierna wordt de herschikte Brussel II Bis dan ook de gewijzigde Brussel II Bis genoemd.

⁹⁷ COM(2016) 411 def. p. 3-4.

⁹⁸ Ibidem. p. 5.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Ibidem p. 12.

werkwijze. Als het niet goed zou gaan, zou het meer te maken hebben met de zaaklast. Maar niet dat wij elkaar niet kunnen vinden.” – Ca

De Commissie stelt een nieuwe regeling voor om de terugleidingsprocedure vorm te geven. Hierbij wenst de Commissie concentratie van gerechtelijke bevoegdheid, inperking van de beschikbare rechtsmiddelen, mogelijkheid van mediation, uitvoerbaarverklaring bij voorraad van het terugkeerbevel en een nauwere samenwerking met de centrale autoriteiten.¹⁰¹ Voor Nederland zal deze regeling niet heel veel verandering met zich meebrengen, aangezien Nederland sinds 1 januari 2012 al geconcentreerde rechtspraak kent, cassatie alleen mogelijk is in belang der wet, snelle procedures plaatsvinden en er vroeg op mediation wordt aangestuurd.¹⁰²

Met betrekking tot het horen van kinderen wenst de Commissie dat aan iedere beslissing een certificaat wordt gehecht waarin ten eerste is opgenomen of het kind in staat is geweest zijn eigen mening te vormen en uit te drukken en ten tweede welk belang de rechter hecht aan de mening van het kind, afhankelijk van de leeftijd en rijpheid van het kind. Wanneer een ouder in een andere staat erkenning van de beslissing verzoekt, is het niet mogelijk voor de rechter in dat land om de erkenning te weigeren op de grond dat het kind op een andere wijze is gehoord.¹⁰³ Op 19 mei 2017 heeft er een oriënterend debat plaatsgevonden over het herschikkingsvoorstel. Hierbij werd in het kader van het horen van kinderen opgemerkt dat *“De herschikking van de verordening Brussel II Bis moet worden aangegrepen als een gelegenheid om vooruitgang te boeken inzake dit gevoelige en belangrijke thema op het gebied van familierecht.”*¹⁰⁴ Het voorzitterschap verzoekt de Raad van de Europese Unie dan ook te bevestigen dat er een bepaling in de gewijzigde verordening moet komen waarin het recht van het kind om te worden gehoord, verankerd wordt en waarbij gemeenschappelijke minimumcriteria opgenomen moeten worden voor de lidstaten om de huidige problemen bij de verschillende nationale normen weg te nemen.¹⁰⁵ Zij stellen dat voor de gemeenschappelijke minimumcriteria artikel 12 IVRK en General Comment No. 12 als inspiratiebron zouden kunnen dienen.¹⁰⁶

---

¹⁰¹ De Boer 2016, par. 5.

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ COM(2016) 411 def. p. 16.

¹⁰⁴ Pro/GRA/sl/9317/17, p. 4.

¹⁰⁵ Pro/GRA/sl/9317/17, p. 5.

¹⁰⁶ Ibidem.

2.5. Tussenconclusie

In dit hoofdstuk heb ik antwoord willen geven op de vragen wat internationale kinderontvoering is, welke regelingen er van toepassing zijn op internationale kinderontvoering en wat deze regelingen zeggen over de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind. Uit dit hoofdstuk blijkt dat internationale kinderontvoering inhoudt dat een kind ongeoorloofd naar een ander land wordt overgebracht of in een ander land wordt vastgehouden door een ouder of een ander dan de ouder met het voornemen om zich daar te vestigen in strijd met het recht van het land waar het kind zijn gewone verblijfplaats had en er geen toestemming is van de (andere) gezagsdragende ouder(s). De Ca heeft in het jaar 2016 maar liefst 126 kinderontvoeringszaken binnengekregen, waarvan 30 zaken een kinderontvoering naar Nederland toe betrof.

Verder volgt uit dit hoofdstuk dat er meerdere verdragen van toepassing zijn op internationale kinderontvoering, maar dat het HKOV en de Brussel II Bis de twee belangrijkste internationale regelingen zijn voor de Nederlandse rechtspraak. Het HKOV is door 97 landen geratificeerd en heeft daarmee een groot toepassingsbereik. In zowel het HKOV als de Brussel II Bis is er aandacht voor de mening van het kind, waarbij Brussel II Bis een bepaling kent waarin is opgenomen dat het kind tijdens de procedure in de gelegenheid gesteld moet worden om te worden gehoord. Een uitzondering op deze regel geldt wanneer dit gezien de leeftijd of mate van rijpheid van het kind niet raadzaam is. Het HKOV kent geen bepaling zoals artikel 11 lid 2 Brussel II Bis, maar het HKOV bevat een grond waarop de rechter een verzoek tot teruggeleiding kan weigeren als het kind zich verzet tegen een teruggeleiding. In de Uitvoeringswet is vervolgens in artikel 13 lid 2 opgenomen dat bij toepassing van het HKOV in Nederland de rechter niet beslist dan na het kind in de gelegenheid te hebben gesteld om zijn mening kenbaar te maken, althans na het daartoe behoorlijk te hebben opgeroepen. Een wenselijke ontwikkeling voor de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind is het voorstel van de Europese Commissie van 30 juni 2016 om Brussel II Bis te wijzigen. Dit zou een geheel hoofdstuk met zich meebrengen dat gewijd is aan kinderontvoering en de voorgestelde wijzigingen zouden de rechten van het kind versterken en de verordening nauwer verbinden met het IVRK, specifiek artikel 12 IVRK. In het volgende hoofdstuk staat de vraag centraal welke verplichtingen staten hebben om het *ontvoerde* kind participatiemogelijkheden te bieden vanuit het mensen- en kinderrechtenperspectief.

Hoofdstuk 3 – Participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind vanuit mensen- en kinderrechtenperspectief

3.1. Inleiding

Uit het vorige hoofdstuk blijkt dat er meerdere verdragen van toepassing zijn op internationale kinderontvoering en dat sommige verdragen een verplichting hebben opgenomen voor de rechter om het kind te horen in een kinderontvoeringszaak. In dit hoofdstuk zal ik de vraag beantwoorden welke verplichtingen staten hebben met betrekking tot het bieden van participatiemogelijkheden aan het kind in kinderontvoeringszaken vanuit mensen- en kinderrechtenperspectief. Ter beantwoording van deze vraag staan het IVRK en het EVRM centraal. Als eerste zal gekeken worden naar welke rol het IVRK speelt in kinderontvoeringszaken (paragraaf 3.2) en welke artikelen specifiek van belang zijn voor de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind (paragraaf 3.3). Nadat ik het IVRK heb besproken, zal ik dieper ingaan op het EVRM en bekijken hoe kinderontvoeringszaken de aandacht hebben gekregen in de jurisprudentie van het EHRM (paragraaf 3.4). Verder zal vastgesteld worden wat de rol van het EVRM is met betrekking tot de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind (paragraaf 3.5).

3.2. Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Een belangrijke mijlpaal in het erkennen van kinderrechten is de datum 20 november 1989. Dit was de dag dat de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties unaniem het IVRK heeft aangenomen. Inmiddels zijn er 196 landen aangesloten bij het Kinderrechtenverdrag.¹⁰⁷ Met de komst van het IVRK zagen we kinderen niet langer als een rechtsobject dat beschermd moest worden door volwassenen, maar werd het kind als een rechtssubject gezien.¹⁰⁸ Het verdrag bevat 54 artikelen, waarvan 41 artikelen rechten van kinderen bevatten. Deze rechten zien op verschillende situaties waar kinderen en jongeren mee te maken kunnen krijgen.¹⁰⁹ Het Kinderrechtenverdrag is van toepassing op

---

¹⁰⁷ UNHR, Status of Ratification interactive dashboard, online: <http://indicators.ohchr.org>, laatst geraadpleegd: 7 februari 2018.

¹⁰⁸ Parkes 2013, p. 5.

¹⁰⁹ Bijvoorbeeld onderwijs (artikel 28), spelen (artikel 31), adoptie (artikel 21), opvoeding (artikel 18), privacy (artikel 16), mishandeling (artikel 19), jeugdstrafrecht (artikel 40), naam en nationaliteit (artikel 7).

alle personen tot de leeftijd van achttien jaar.¹¹⁰ Naast de 54 artikelen in het verdrag zelf, kent het IVRK ook drie facultatieve protocollen.¹¹¹

Het VN-Kinderrechtencomité is het lichaam van de Verenigde Naties dat bestaat uit achttien onafhankelijke experts die met elkaar toezien op de naleving van het Kinderrechtenverdrag en de bijhorende facultatieve protocollen door de verdragspartijen.¹¹² Iedere staat die partij is bij het verdrag moet regelmatig verslag uitbrengen aan het VN-Kinderrechtencomité over hoe de rechten worden geïmplementeerd en welke vooruitgangen geboekt zijn.¹¹³ Het VN-Kinderrechtencomité rapporteert zijn bevindingen en brengt verslag uit in de zogenoemde *concluding observations*. Deze *concluding observations* hebben geen bindend juridisch karakter.¹¹⁴ Behalve de *concluding observations*, publiceert het VN-Kinderrechtencomité ook *General Comments*. Hierin licht het Comité de verschillende kinderrechten toe en biedt het een uitleg over hoe de verschillende rechten geïnterpreteerd moeten worden. In totaal zijn er 21 *General Comments* en deze zijn onderverdeeld in verschillende thema's.¹¹⁵ De *General Comments* zijn wel gezaghebbend, maar evenals de *concluding observations* niet juridisch bindend.

Nederland ratificeerde het verdrag op 6 februari 1995 en merkte hierbij op dat het verdrag “een belangwekkende stap is op de weg naar de uitdrukkelijke erkenning van de menselijke waardigheid van kinderen.”¹¹⁶ Wel maakte Nederland drie voorbehouden op de artikelen 26, 37 en 40.¹¹⁷ Daarnaast heeft Nederland enkel de eerste twee facultatieve

---

¹¹⁰ Artikel 1 IVRK.

¹¹¹ Het eerste protocol ziet op het beschermen van kinderen tegen verkoop, kinderprostitutie en kinderpornografie en het tweede protocol gaat over de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten, voluit: Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie bij het Verdrag inzake de rechten van het kind, New York, 25 mei 2000 en Facultatief Protocol bij het Verdrag inzake de rechten van het kind inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten, New York, 25 mei 2000. Beide protocollen zijn aan het verdrag toegevoegd op 25 mei 2000. Op 14 april 2014 is een derde protocol in werking getreden dat ziet op een eigen klachtrechtprocedure bij het VN-Kinderrechtencomité.

¹¹² Artikel 43 IVRK.

¹¹³ Dit dient voor het eerst te gebeuren twee jaar nadat een staat is toegetreden tot het verdrag en vanaf dat moment is er een periodieke verplichting voor iedere vijf jaar, artikel 44 IVRK.

¹¹⁴ Ruitenbergh en Doek 2003, p. 16, waarin wordt verwezen naar Ling 1993 p. 7.

¹¹⁵ Bijvoorbeeld over kinderen en het jeugdstrafrecht (General Comment No. 10), het belang van het kind (General Comment No. 14), kinderrechten en het bedrijfsleven (General Comment No. 16) en relevant voor deze scriptie: het recht om gehoord te worden (General Comment No. 12).

¹¹⁶ *Kamerstukken II* 1992-93 22 855, nr. 3, p. 7.

¹¹⁷ Door Nederland is een voorbehoud gemaakt op art. 26 omdat het niet uitgesloten zou moeten zijn dat de Staten die verdragspartij zijn een kind zelf socialezekerheidsrechten dienen te verschaffen. Met betrekking tot art. 37 was de eerste reden om een voorbehoud te maken dat het in Nederland niet is uitgesloten dat een kind samen met een volwassene gevangen kan zitten en de tweede reden dat het in Nederland mogelijk is dat

protocollen geratificeerd. De vraag rijst wat de niet-ratificatie van het derde facultatieve protocol betekent voor het ontvoerde kind. Door niet-ratificatie van het derde facultatieve protocol is het voor het ontvoerde kind niet mogelijk om een schending van zijn rechten uit het IVRK voor te leggen aan het VN-Kinderrechtencomité, bijvoorbeeld wanneer het kind door de rechter niet is gehoord in een teruggeleidingszaak terwijl het kind wel in staat zou zijn om zijn of haar mening te geven. Een gemiste kans? Veldman is van mening dat het derde facultatieve protocol een meerwaarde kan hebben ten opzichte van andere klachtenprocedures bij verdragen die ook voor kinderen zouden openstaan. Zo kent het derde facultatieve protocol een kindgerichte aanpak waarbij er – naast het belang van het kind – rekening gehouden moet worden in de klachtprocedure met het *“kindspecifieke recht op participatie (artikel 12) dat om een andere benadering vraagt dan het gebruikelijke recht om gehoord te worden.”*¹¹⁸ Hierbij benadrukt Veldman wel dat ondanks dat er genoeg aanleiding is om het derde facultatieve protocol als meerwaarde te zien voor de rechten van kinderen, het voor een groot deel afhangt van de welwillendheid van staten.¹¹⁹ Spronk acht positief aan het derde facultatieve protocol dat het VN-Kinderrechtencomité een klacht op een vriendelijke manier kan behandelen waarbij er een mogelijkheid is voor het VN-Kinderrechtencomité om te bemiddelen in het conflict waarbij kinderen ondersteund kunnen worden in het opkomen voor hun rechten.¹²⁰ Hierbij zouden kinderen betrokken worden bij de probleemoplossing en het uiteindelijk realiseren van hun rechten. Dit wordt moeilijk geacht voor situaties waarin ernstige of systematische kinderrechtenschendingen plaatsvinden, maar wordt desalniettemin gezien als *“an innovative route to establish good and child-friendly practices in countries where the government is willing to collaborate and improve its policy and working methods not only to the benefit, but, more importantly, with the active involvement of its minor inhabitants.”*¹²¹ Er kunnen echter vraagtekens gezet worden bij de invloed van het VN-Kinderrechtencomité bij een vaststelling van een kinderrechtenschending. De aanbevelingen van het VN-Kinderrechtencomité zijn niet bindend. Toch stelt Phillips dat de aanbevelingen van het VN-Kinderrechtencomité niet onderschat mogen worden,

---

een kind van 16 of 17 jaar wordt berecht volgens het volwassen strafrecht. De reden om een voorbehoud te maken op art. 40 was dat de berechting van een kind in Nederland soms buiten aanwezigheid van een raadsman kan plaatsvinden en er niet in alle gevallen een mogelijkheid is tot hoger beroep. Zie *Kamerstukken II 1992-93 22 855*, nr. 3, p. 35 – 36, 45 – 46 en 49.

¹¹⁸ Veldman 2014, p. 24.

¹¹⁹ Ibidem, p. 25.

¹²⁰ Spronk 2014, p. 275-276. Zie hoofdstuk 6.5 voor een kritische beschouwing over de voor- en nadelen van het derde facultatieve protocol.

¹²¹ Spronk 2014, p. 276.

aangezien de kans op internationale negatieve publiciteit voor een lidstaat voldoende kan zijn om de aanbeveling op te volgen.¹²² Ook Spronk meent dat de klachtrechtprocedure – naast de *concluding observations*, de *General Comments* en de *Days of General Discussion* – voorziet in een aanvullend instrument om druk uit te oefenen op de verdragsstaten om de rechten van kinderen te waarborgen en te voorzien in effectieve oplossingen op nationaal niveau.¹²³ Zij ziet het als een noodzakelijk instrument om de verantwoordelijkheid van de overheid voor het waarborgen van kinderrechten te verbeteren.¹²⁴

Tijdens de onderhandelingen over de inhoud van het IVRK kwam het initiatief vanuit verschillende ngo's om iets vast te leggen omtrent conflictsituaties tussen ouders die in verschillende landen verblijven.¹²⁵ Uiteindelijk hebben de verschillende voorstellen geleid tot artikel 11 IVRK.¹²⁶ In dit artikel is een verplichting neergelegd voor staten om kinderonvoering tegen te gaan. Hierbij worden overheden in lid 2 uitdrukkelijk gestimuleerd om bilaterale en multilaterale overeenkomsten te sluiten of toe te treden tot bestaande verdragen die internationale kinderonvoering tegengaan. Hiermee erkent lid 2 dat verdragen zoals het HKOV en het EV de meest effectieve manier zijn om het kind zo spoedig mogelijk terug te laten keren naar het land van herkomst.¹²⁷ De regels uit het HKOV zijn gedetailleerder geformuleerd en daarom wordt het HKOV – naast het EV – ook wel gezien als een aanvulling op het IVRK.¹²⁸ Naast artikel 11, wordt er in artikel 35 van het IVRK ook gesproken over ontvoering van kinderen. Het verschil tussen beide artikelen is dat de achterliggende gedachte van artikel 35 de aanwezigheid is van een financieel, commercieel of seksueel motief en dat bij artikel 11 de ontvoering betrekking heeft op het meenemen van kinderen voor persoonlijk gewin.¹²⁹ Ik heb wel mijn twijfels bij de vraag of kinderen in de praktijk daadwerkelijk worden beschermd door enkel artikel 11 IVRK. Het is daarom zeker van belang om de andere verdragen op het gebied van kinderonvoering, zoals het HKOV en de Brussel II Bis, als aanvulling te zien op hetgeen is opgenomen in artikel 11 IVRK.

---

¹²² Phillips 2012, par. 3.3.

¹²³ Spronk 2014, p. 269 – 270.

¹²⁴ Ibidem, p. 269.

¹²⁵ Detrick 1999, p. 204.

¹²⁶ Ibidem, p. 203 – 207.

¹²⁷ Blaak e.a. 2012, p. 226 – 227.

¹²⁸ Ibidem, p. 559.

¹²⁹ Ibidem, p. 227 waarin wordt verwezen naar Detrick 1999, p. 207.

3.3. Participatiemogelijkheden voor het ontvoerde kind in het IVRK

Conform artikel 11 IVRK hebben staten een verplichting om kinderen te beschermen tegen internationale kinderontvoering. De vraag rijst of staten ook een verplichting hebben op basis van het IVRK om ontvoerde kinderen de mogelijkheid te bieden om te kunnen participeren gedurende de gehele procedure tot teruggeleiding. In de artikelen 12, 13, 14, 15 en 17 IVRK zijn de zogeheten participatierechten te vinden. Deze artikelen laten duidelijk zien dat het kind in het IVRK gezien wordt als een rechtssubject, aangezien kinderen in deze artikelen het recht hebben om hun mening te uiten, gehoord te worden en zelfstandig informatie te verzamelen zodat zij tot een eigen mening kunnen komen.¹³⁰ In de volgende subparagrafen worden drie artikelen verder toegelicht die mijns inziens belangrijk zijn voor het ontvoerde kind, namelijk artikel 12 IVRK, artikel 13 IVRK en artikel 17 IVRK.

3.3.1. Artikel 12 IVRK

In artikel 12 IVRK is opgenomen dat staten het kind – dat in staat is om zijn of haar eigen mening te vormen – dienen te verzekeren dat het zijn of haar eigen mening vrijelijk mag uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen. Daarnaast moet aan de mening van het kind een passend belang worden gehecht conform de leeftijd en rijpheid van het kind.¹³¹ Het kind moet in de gelegenheid gesteld worden om te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door middel van een vertegenwoordiger of een geschikte instelling.

Bij de totstandkoming van het verdrag hebben meerdere delegaties benadrukt dat de situaties waarin artikel 12 IVRK van toepassing is, niet beperkt mochten worden.¹³² Ook stelden meerdere delegaties dat naarmate het kind ouder wordt, het kind meer invloed zou moeten hebben op zaken die hem of haar aangaan.¹³³ Dit zien we dan ook terugkomen in de woorden “*alle aangelegenheden die het kind betreffen*” en “*in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.*” Dat artikel 12 IVRK een belangrijk artikel is, blijkt uit het

---

¹³⁰ Blaak e.a. 2012, p. 231.

¹³¹ Artikel 12 IVRK bevat dus twee elementen. Enerzijds moeten kinderen in de gelegenheid gesteld worden om te worden gehoord en anderzijds moet er aan die mening een passend belang worden gehecht.

¹³² Detrick 1999, p. 215.

¹³³ Blaak e.a. 2012, p. 231.

feit dat artikel 12 IVRK is uitgeroepen tot één van de *general principles* van het IVRK.¹³⁴ Dit houdt in dat partijen te allen tijde artikel 12 IVRK in acht moeten nemen, ook wanneer zij andere kinderrechten implementeren.¹³⁵

Op 20 juli 2009 heeft het VN-Kinderrechtencomité *General Comment No. 12* gepubliceerd waarin het Kinderrechtencomité een algemene uitleg geeft over de interpretatie van artikel 12 IVRK en hoe dit artikel voor ieder kind op een juiste manier door staten moet worden geïnterpreteerd.¹³⁶ Het Kinderrechtencomité zag hier aanleiding toe door een speciale zitting van de Algemene Vergadering in 2002 en een *Day of General Discussion* in 2006 waaruit naar voren kwam dat het recht uit artikel 12 IVRK werd belemmerd door oude praktijken en politieke- en economische barrières in de verschillende staten.¹³⁷

Leeftijdsgrens voor het horen van ontvoerde kinderen

Uit *General Comment No. 12* vloeit voort dat het Kinderrechtencomité geen onderscheid in de leeftijd van kinderen maakt voor het horen van kinderen.¹³⁸ Staten dienen ervan uit te gaan dat ieder kind de capaciteit heeft om zijn mening te geven, ongeacht de leeftijd.¹³⁹ Onder de verdragspartijen bestaat echter een diversiteit aan manieren waarop kinderen worden gehoord.¹⁴⁰ Ook bestaan er verschillende inzichten met betrekking tot de leeftijd en rijpheid van het kind en het gewicht dat toegekend moet worden aan de mening van het kind.¹⁴¹ Ondanks dat het Kinderrechtencomité pleit voor het niet hanteren van een strikte leeftijdsgrens, is bijvoorbeeld Lenters van mening dat het onwenselijk is om kinderen onder de twaalf jaar te horen in kinderonvoeringszaken.¹⁴² Zo zou aan (jonge) kinderen de inhoud en strekking van de procedure niet of nauwelijks uit te leggen zijn en zou er een kans zijn dat het kind psychische schade oploopt als het kind het idee heeft dat hij gedwongen is om een keuze te maken tussen beide ouders.¹⁴³ Lenters stelt dat “*kinderen in*

---

¹³⁴ Artikel 12 IVRK wordt ook wel één van de paraplubepalingen genoemd. Andere *general principles* zijn artikel 2 (non-discriminatie), artikel 3 (belang van het kind) en artikel 6 (recht op leven). Committee on the Rights of the Child 1991, par. 13.

¹³⁵ Committee on the Rights of the Child 1991, par. 13 – 14.

¹³⁶ UN Document CRC/C/GC/12, par. 4.

¹³⁷ Ibidem, par. 4-5.

¹³⁸ Ibidem, par. 29.

¹³⁹ Ibidem, par. 20.

¹⁴⁰ Ruitenbergh 2015, p. 506, waarin wordt verwezen naar een bijeenkomst van de *Special Commission* in 2001: Conclusions and Recommendations on the Fourth Meeting of the Special Commission 2001, par. 3.8, Guide to Good Practice 2003 (1), p. 203.

¹⁴¹ Hutchinson, Roberts & Setright 1998, p. 5.

¹⁴² Ruitenbergh 2015, p. 506, waarin wordt verwezen naar Lenters 2004, p. 30.

¹⁴³ Ibidem.

*beginsel uitsluitend gehoord dienen te worden als het resultaat ervan helpt bij het nemen van een beslissing die de toekomst van dat kind definitief beïnvloedt.*¹⁴⁴ Dit zou bij teruggeleidingszaken in beginsel niet het geval zijn, omdat de rechter in het land van herkomst een beslissing neemt over het gezag en de verblijfplaats van het kind.¹⁴⁵ Ik ben het met Lenters eens dat het horen van kinderen deskundigheid en zorgvuldigheid met zich brengt en dat het horen van (jonge) kinderen schadelijk kan zijn, wanneer het horen niet goed gebeurt. Toch ben ik van mening dat ook in teruggeleidingszaken de beslissing van de rechter de toekomst van het kind definitief kan beïnvloeden en het daarom essentieel is om kinderen te betrekken in de procedure. Zo is het niet duidelijk of er na een teruggeleiding te allen tijde een gezagsprocedure wordt aangespannen in het land van herkomst en kan de rechter ook beslissen tot het afwijzen van een teruggeleidingsverzoek.¹⁴⁶ Schuz vult daarbij terecht aan dat de rechter die moet oordelen over het teruggeleidingsverzoek een verantwoordelijkheid heeft om ervoor te zorgen dat het kind wordt gehoord en niet bij voorbaat kan aannemen dat het recht van het kind om gehoord te worden later door de rechter in het land van herkomst wordt gewaarborgd.¹⁴⁷ Krappman stelt bovendien dat de belangen van het kind niet bepaald kunnen worden, als het kind niet in de gelegenheid wordt gesteld om gehoord te worden. Hierbij noemt hij geen abstracte leeftijdsgrens.¹⁴⁸

Direct of indirect horen van ontvoerde kinderen

Naast de discussie omtrent de leeftijdsgrens van het kind om gehoord te worden, bestaat er ook discussie of het ontvoerde kind direct of indirect gehoord moet worden. Artikel 12 IVRK maakt geen onderscheid in direct en indirect horen. Toch heeft het Kinderrechtencomité in *General Comment No. 12* aangegeven dat minderjarigen in gerechtelijke procedures altijd in de gelegenheid gesteld moeten worden om direct gehoord te worden, tenzij dit niet mogelijk is.¹⁴⁹ Ruitenbergh is van mening dat het kind zowel direct

---

¹⁴⁴ Ibidem, waarin wordt verwezen naar Lenters 2004, p. 29.

¹⁴⁵ Ibidem, p. 506.

¹⁴⁶ Zo kan het zijn dat ouders financieel niet in staat zijn om een gezags- of omgangprocedure te starten in het land van herkomst. In dat soort situaties kan de rechter een teruggeleidingsverzoek toewijzen, maar zal de rechter in het land van herkomst geen definitieve beslissing nemen omtrent het gezag. Dit maakt de uitspraak omtrent de teruggeleiding dan toch een definitieve beslissing in de situatie waar en bij wie het kind opgroeit. Zie bijvoorbeeld Ruitenbergh 2015, p. 433 en p. 516. Uit een onderzoek van Reunite uit 2003 blijkt dat van de in totaal 22 zaken er in 3 zaken geen verdere juridische procedure volgde in het land van herkomst, Freeman 2003, p. 35 – 36.

¹⁴⁷ Schuz 2013, p. 387.

¹⁴⁸ Krappmann 2010, p. 504.

¹⁴⁹ UN Document CRC/C/GC/12, par. 32 en 35.

als indirect gehoord kan worden, mits het op een geschikte en zorgvuldige wijze plaatsvindt en de persoon die het kind hoort ervoor opgeleid is.¹⁵⁰ Schuz is het hier niet mee eens. Zij verwijst naar een onderzoek dat suggereert dat de ervaring van het kind om gehoord te worden zeer belangrijk is, zo niet belangrijker is dan de uiteindelijke beslissing. Kinderen zouden een “ongunstige” uitspraak beter kunnen verwerken, wanneer zij het idee hebben dat hun stem is gehoord. Bij het direct horen van het kind, is de kans groter dat het kind het gevoel heeft dat hij serieus is genomen. Daarnaast stelt zij dat het participeren van een kind niet enkel het horen van het kind is. Het kind moet het gevoel hebben dat het direct wordt betrokken bij een procedure waarbij het kind toegang heeft tot de beslisser, dit is in het geval van teruggeleidingszaken de rechter.¹⁵¹

Gewicht toekennen aan de mening van ontvoerde kinderen

Artikel 12 IVRK schrijft voor dat aan de mening van het kind een *passend belang* dient te worden gehecht conform *de leeftijd en rijpheid van het kind*. Het Kinderrechtencomité benadrukt dat bij de afweging welk passend belang gehecht moet worden aan de mening van het kind de ontwikkelende vermogens van een kind een rol spelen en dat dit tevens geldt voor de vraag op welke manier aan het kind kenbaar gemaakt moet worden hoe de mening van het kind de uitkomst van het proces heeft beïnvloed.¹⁵² Enkel het luisteren naar het kind is onvoldoende.¹⁵³ In ieder individueel geval moet een individueel onderzoek plaatsvinden.¹⁵⁴ Hierbij dient de impact van de kwestie op het leven van het kind in overweging genomen te worden: “*The greater the impact of the outcome on the life of the child, the more relevant the appropriate assessment of the maturity of that child.*”¹⁵⁵ Dit brengt voor internationale kinderontvoeringszaken mee dat in iedere situatie een zorgvuldig onderzoek moet plaatsvinden naar de vraag welk passend belang aan de mening van het kind gehecht moet worden die in overeenstemming is met de leeftijd en rijpheid van het kind, aangezien de impact van beslissingen in internationale kinderontvoeringszaken op het leven van het ontvoerde kind groot is.¹⁵⁶

---

¹⁵⁰ Ruitenbergh 2015, p. 507 en p. 516.

¹⁵¹ Schuz 2013, p. 383.

¹⁵² UN Document CRC/C/GC/12, par. 28.

¹⁵³ Ibidem.

¹⁵⁴ Ibidem, par. 29.

¹⁵⁵ Ibidem, par. 30.

¹⁵⁶ Zo kan een toewijzing van een verzoek tot teruggeleiding betekenen dat het kind opnieuw dient te verhuizen naar het buitenland.

3.3.2. Artikel 13 IVRK en artikel 17 IVRK

Als we kijken naar de verschillende participatierechten, spelen de artikelen 13 en 17 IVRK mijns inziens ook een belangrijke rol in de participatiemogelijkheden van het kind in kinderontvoeringszaken. Hoewel ik in dit hoofdstuk een onderscheid maak in de paragraafindeling met enerzijds artikel 12 IVRK en anderzijds de artikelen 13 en 17 IVRK, staan deze drie artikelen wel in nauw verband met elkaar.¹⁵⁷ Zo worden de artikelen 13 en 17 IVRK gezien als essentiële voorwaarden voor de effectieve uitoefening van het recht om te worden gehoord.¹⁵⁸ In artikel 13 IVRK is het recht van het kind vastgelegd op zijn of haar vrijheid van meningsuiting en in artikel 17 IVRK is opgenomen dat staten de belangrijke functie van massamedia dienen te erkennen en dat staten moeten waarborgen dat het kind toegang heeft tot informatie en materiaal uit een verscheidenheid van nationale en internationale bronnen. Hierbij moet in het bijzonder de informatie en het materiaal gericht zijn op het bevorderen van het sociale, psychische en morele welzijn van het kind en de lichamelijke en geestelijke gezondheid. Sherry Wheatley Sacino omschrijft artikel 17 IVRK als: *“It is closely related to freedom of expression, a right that is found in the CRC (Article 13), in other treaties, and in most constitutions in the world.”*¹⁵⁹ Het VN-Kinderrechtencomité licht toe dat het vervullen van het recht op informatie van het kind in grote mate een voorwaarde is voor de effectieve realisatie van het recht van het kind om zijn mening te uiten.¹⁶⁰ De toegang tot informatie voor het kind moet geschikt zijn voor de leeftijd en de capaciteiten van het kind en moet zien op alle kwesties die het kind raken, zowel met betrekking tot de rechten die ze hebben, als ook met betrekking tot de procedures waarbij het kind is betrokken.¹⁶¹ Zoals aan het begin van deze alinea werd opgemerkt, is er een verband tussen de artikelen 12, 13 en 17 IVRK. Schuz ziet het verband tussen deze drie artikelen ook en is van mening dat het van essentieel belang is om nauwkeurige informatie over te brengen aan kinderen die in overeenstemming is met hun ontwikkeling en dat deze informatie wordt besproken met een daartoe geschikte volwassene, alvorens kinderen hun mening formuleren en uitdrukken.¹⁶²

---

¹⁵⁷ UN Document CRC/C/GC/12, par. 68.

¹⁵⁸ Ibidem, par. 80.

¹⁵⁹ Wheatley Sacino 2012, p. 5.

¹⁶⁰ UN Document CRC/C/GC/12, par. 25 en 82.

¹⁶¹ Ibidem, par. 82.

¹⁶² Schuz 2013, p. 386.

Artikel 17 IVRK betreft een positieve verplichting voor de verdragsstaten.¹⁶³ Om tot goede informatie te komen is het van belang dat staten goed samenwerken. In kinderonvoeringszaken vindt er al een samenwerking plaats tussen de centrale autoriteiten van de verdragsstaten van het HKOV. Wellicht dat zij onderling kunnen samenwerken om tot voldoende informatievoorzieningen te komen voor het ontvoerde kind vanuit de verschillende landen. Er zou hierbij gedacht kunnen worden aan kindvriendelijke websites of folders met informatie over welke rechten het kind bezit in een terugleidingsprocedure, hoe de gehele procedure verloopt en wat de gevolgen voor het kind zijn wanneer het terugkeert naar een bepaald land. Op die manier is het kind op de hoogte van wat er van het kind verwacht wordt en kan het kind zelf de afweging maken of het gehoord wil worden. Schuz meent dat de aanstelling van een aparte vertegenwoordiger een optimaal mechanisme is voor een ontvoerd kind om goed geïnformeerd zijn mening te uiten.¹⁶⁴ Naast dat deze aparte vertegenwoordiger moet verzekeren dat het kind goed geïnformeerd is, kan hij ook naar de zorgen van het kind luisteren en het kind ondersteuning bieden voordat het zijn standpunten duidelijk moet maken.¹⁶⁵ In Nederland zou dit bijvoorbeeld een bijzondere curator kunnen zijn. Ik kom hier op terug in het volgende hoofdstuk van dit onderzoek.

3.4. Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden

Een kleine veertig jaar voordat het IVRK werd aangenomen, werd in 1950 in Rome het EVRM opgesteld. Op 3 september trad het EVRM in werking. Voor Nederland geldt het EVRM sinds 31 augustus 1954. Het EVRM is de opvolger van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens uit 1948, welke verklaring het eerste belangrijke initiatief was met betrekking tot mensenrechten.¹⁶⁶ Inmiddels hebben 47 landen het EVRM geratificeerd.¹⁶⁷ Van de verschillende verdragen die tot op heden tot stand zijn gekomen, heeft het EVRM de grootste invloed gehad op het Nederlandse personen- en familierecht.¹⁶⁸ In het EVRM zijn rechten en vrijheden opgenomen voor alle inwoners van

---

¹⁶³ Blaak e.a. 2012, p. 275.

¹⁶⁴ Schuz 2013, p. 386.

¹⁶⁵ Ibidem.

¹⁶⁶ Vande Lanotte e.a. 2005, p. 6.

¹⁶⁷ Council of Europe, online: http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/signatures?p_auth=k8NrLJcP, laatst geraadpleegd: 7 februari 2018.

¹⁶⁸ Denk hierbij aan het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten uit 1961 en het Internationaal Verdrag inzake sociale, economische en culturele rechten uit 1961. Zie Vlaardingerbroek e.a. 2014, p. 11 en Van Mourik en Nuytinck 2012, p. 3.

de staten die partij zijn bij het verdrag. De bepalingen uit het EVRM hebben directe werking.¹⁶⁹ Het verdrag bevat 59 artikelen en 9 bijhorende protocollen. De toepassing van het EVRM door de verdragspartijen wordt gewaarborgd door het EHRM.¹⁷⁰ Zowel individuen, organisaties als landen kunnen een verzoekschrift indienen bij het EHRM met daarin een klacht over een schending door een lidstaat van de Raad van Europa met betrekking tot het EVRM dan wel één van de bijhorende protocollen.¹⁷¹ Een voorwaarde is wel dat alle nationale rechtsmiddelen uitgeput zijn.¹⁷² De uitspraken van het EHRM zijn definitief en bindend voor de betrokken staten. Staten moeten de verzoekers die gelijk krijgen bij het EHRM schadeloos stellen. Het Comité van Ministers van de Raad van Europa is belast met het toezicht op de naleving van de uitspraken van het EHRM door de lidstaten.¹⁷³ Wanneer het Comité van mening is dat lidstaten zich niet houden aan een einduitspraak van het EHRM, kan het Comité aan het EHRM de vraag voorleggen of er sprake is van een schending van het naleven van de einduitspraak. Wanneer het EHRM concludeert dat de lidstaat de einduitspraak niet correct naleeft, legt het de zaak voor aan het Comité om te overwegen welke maatregelen er getroffen moeten worden.¹⁷⁴ Door deze maatregelen kunnen lidstaten zich indirect genoodzaakt voelen om hun wetgeving aan te passen.

3.4.1. Artikel 6 EVRM en artikel 8 EVRM

Het EVRM kent geen bepalingen die zien op de bescherming van het kind tegen internationale kinderontvoering. Toch is het EVRM wel van invloed op internationale kinderontvoeringszaken. Het EHRM heeft door middel van jurisprudentie met behulp van artikel 6 EVRM (recht op een eerlijk proces) en artikel 8 EVRM (het recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) vormgegeven aan de bescherming van het kind in kinderontvoeringszaken.¹⁷⁵ Op grond van artikel 6 EVRM moet de procedure tot teruggeleiding binnen een redelijke termijn worden afgehandeld. Wat onder een redelijke

---

¹⁶⁹ Van Mourik en Nuytinck 2012, p. 3.

¹⁷⁰ Artikel 19 EVRM.

¹⁷¹ Artikelen 33 en 34 EVRM.

¹⁷² Dit is één van de ontvankelijkheidseisen, artikel 35 lid 1 EVRM.

¹⁷³ Artikel 46 lid 2 EVRM.

¹⁷⁴ Artikel 46 EVRM.

¹⁷⁵ Deschuyteneer 2015, p. 150 en 15. Zie verder EHRM 13 januari 2015, appl. nr. 46600/11 (*Manic t. Litouwen*), par. 108 en EHRM 24 februari 1995, appl. nr. 16424/90 (*McMichael t. Verenigd Koninkrijk*), par. 87. Zie voor schending van artikel 8 EVRM in verband met redelijke termijn EHRM 12 maart 2015, appl. nr. 22643/14 (*Adžić t. Kroatië*), par. 93 en EHRM 23 oktober 2014, appl. nr. 61362/12 (*V.P. t. Rusland*), par. 154. Zie verder nog EHRM 28 april 2015, appl. nr. 1714/10 (*Ferrari t. Roemenië*), par. 30 en 31 en EHRM 10 februari 2015, appl. nr. 77818/12 (*Penchevi t. Bulgarije*), par. 78.

termijn moet worden verstaan, moet volgens het EHRM worden beoordeeld aan de hand van de omstandigheden van het geval en op basis van de complexiteit van de zaak, het gedrag van de aanvrager en de relevante autoriteiten en wat er op het spel stond voor de aanvrager in het geschil.¹⁷⁶ Toch zien we in de rechtspraak van het EHRM dat artikel 8 EVRM het meest gebruikt wordt in kindervervoeringszaken. Zo heeft het EHRM herhaaldelijk geoordeeld dat, hoewel artikel 8 EVRM geen specifieke procedurele vereisten inhoudt, artikel 8 EVRM een procedurele component bevat in die zin dat het besluitvormingsproces eerlijk moet zijn en dat de terugleidingsprocedure binnen een redelijke tijd moet plaatsvinden.¹⁷⁷ Dit leidt ertoe dat het EHRM de zaak doorgaans hoofdzakelijk in het kader van artikel 8 EVRM zal beslissen, hoewel er ook een overtreding van procedurele elementen op het spel staat. Naast de procedurele componenten toetst het EHRM ook of de toepassing van de weigeringsgronden uit het HKOV in overeenstemming zijn met artikel 8 EVRM.¹⁷⁸ Nuytinck stelt dat de werking van het EVRM zowel een positief als een negatief aspect heeft. Positief acht hij het dat, wanneer de Nederlandse wetgeving door maatschappelijke ontwikkelingen achterhaald is, de Hoge Raad dan wel het EHRM in het concrete geval tot een wenselijke oplossing kan komen door de toepassing van artikel 8 EVRM. Nuytinck omschrijft het begrip ‘familie- en gezinsleven’ als “*zeer rekbaar*”.¹⁷⁹ Een nadeel acht hij de abstractie van het begrip ‘familie- en gezinsleven’ waardoor er snel sprake zou zijn van rechtsonzekerheid.¹⁸⁰

Hoe komen kindervervoeringszaken bij het EHRM terecht? Het HKOV kent geen eigen rechterlijke instantie, maar de nationale rechter van het land waar naartoe het kind is overgebracht, is bevoegd om van de zaak kennis te nemen.¹⁸¹ Wanneer het betreffende land tevens partij is bij het EVRM, kunnen de rechterlijke beslissingen van de nationale rechter worden voorgelegd aan het EHRM.¹⁸² Het EHRM dient zijn beslissing dan enkel te baseren op een mogelijke schending van een artikel van het EVRM. Toch zien we in de internationale kindervervoeringszaken dat het EHRM het HKOV interpreteert om tot een uitspraak te komen.¹⁸³ Hierbij creëert het EHRM een soort van minimumeisen die ten

---

¹⁷⁶ EHRM 13 januari 2015, appl. nr. 35632/13 (*Hoholm t. Slowakije*), par. 44.

¹⁷⁷ Ibidem.

¹⁷⁸ Beaumont e.a. 2015, p. 40.

¹⁷⁹ Van Mourik en Nuytinck 2012, p. 4.

¹⁸⁰ Ibidem.

¹⁸¹ Artikel 8 HKOV en artikel 11 Uitvoeringswet.

¹⁸² Uiteraard dient wel voldaan te zijn aan de ontvankelijkheidseisen van het EHRM, artikel 35 EVRM.

¹⁸³ Ruitenbergh 2017, par. 1.

aanzien van de toepassing van het HKOV moeten gelden.¹⁸⁴ Ruitenberg stelt zich de vraag hoe ver het EHRM mag gaan in zijn beslissing met het interpreteren van het HKOV.¹⁸⁵ Zij wijst daarbij op het feit dat het EHRM niet is ingesteld om de toepassing van het HKOV te controleren en dat er een interpretatieverschil kan ontstaan van het HKOV doordat niet alle landen die partij zijn bij het HKOV ook gebonden zijn aan het EVRM.¹⁸⁶ Het HKOV betreft immers een internationaal verdrag dat door de Haagse Conferentie is opgesteld om internationale conflicten op te lossen en het EVRM betreft een regionaal mensenrechtenverdrag. Mijns inziens is het niet onwenselijk dat het EHRM een bijna universeel erkend verdrag – zoals het HKOV of het IVRK – gebruikt ter interpretatie van de abstracte en algemene beginselen zoals de ‘bescherming van familie- en gezinsleven’. Het EHRM dient echter wel oplettend te zijn in hoe ver het gaat met de interpretatie van andere verdragen. Zo zou het EHRM het IVRK kunnen gebruiken om de rechten uit het EVRM ten aanzien van minderjarigen te concretiseren, maar moet het zich ten aanzien van het HKOV er wel van bewust zijn dat het HKOV geen mensenrechten bevat. Bij de interpretatie van het HKOV zou het EHRM daarom extra oplettend moeten zijn, nu het een internationaal verdrag betreft dat door de Haagse Conferentie is opgesteld om internationale conflicten op te lossen.

Een belangrijk arrest van het EHRM voor de internationale kinderontvoeringspraktijk is het arrest *Neulinger & Shuruk t. Zwitserland* uit 2010. Het EHRM liet in deze zaak een vergaande interpretatie van het HKOV zien.¹⁸⁷ Lara Walker stelt zelfs dat “*In the recent case of Neulinger the Grand Chamber of the European Court of Human Rights may have lost sight of the private international law context in which the Abduction Convention operates.*”¹⁸⁸ In dit arrest overwoog het EHRM dat in het kader van internationale kinderontvoeringen artikel 8 EVRM uitgelegd moet worden in het licht van het HKOV en

---

¹⁸⁴ Ibidem, par. 4.1.

¹⁸⁵ Zo wordt in de literatuur beargumenteerd dat het EHRM te ver gaat en dat het zich terughoudender zou moeten opstellen, zie Ruitenberg 2017, par. 1 en par. 4.1 waarin wordt verwezen naar Van Loon 2014, p. 22. Ruitenberg verwijst ook naar de zorgen van het Permanent Bureau van de Haagse Conferentie naar aanleiding van de zaak *Raban t. Roemenië*: Note by the Permanent Bureau on the Decision of the European Court of Human Rights in the Case of Raban v. Romania, 26 October 2010, The Hague 20 december 2010 en EHRM 26 oktober 2010, appl. 25437/08 (*Raban t. Romania*). Ruitenberg merkt op dat aan de rol van het EHRM aandacht werd besteed tijdens een bijeenkomst van de *Special Commission on the practical operation of the 1980 and 1996 Hague Conventions*, zie Report Special Commission 2011, p. 47-49. Hier volgde een reactie op van de President van het EHRM Jean-Paul Costa, zie Costa 2011.

¹⁸⁶ Ibidem. Daarnaast wordt het EHRM soms verweten te veel als een vierde instantie op te treden, Ruitenberg 2015, p. 268.

¹⁸⁷ Deschuyteneer 2015, p. 149.

¹⁸⁸ Walker 2010, p. 649.

het IVRK.¹⁸⁹ Hierbij bepaalde het EHRM dat er een balans gevonden moet worden tussen de belangen van het kind, de ouders en tot slot de staat, waarbij er rekening gehouden moet worden met de *margin of appreciation* van de verdragsstaten.¹⁹⁰ Het EHRM overweegt dat het belang van het kind de voornaamste overweging dient te zijn en verwijst hierbij expliciet naar de preambule van het HKOV.¹⁹¹ Volgens het EHRM volgt er uit artikel 8 EVRM dat een terugkeer van het kind niet automatisch moet plaatsvinden wanneer het HKOV van toepassing is. Er dient in ieder individueel geval gekeken te worden naar verschillende persoonlijke omstandigheden, zoals leeftijd en rijpheid, aanwezigheid of afwezigheid van de ouders en overige familieleden en de ervaringen van het kind.¹⁹² Om tot een goed oordeel te komen, moeten nationale rechters in kinderontvoeringszaken een diepgaand onderzoek verrichten naar de gehele familiesituatie en naar een reeks factoren van feitelijke, emotionele, psychologische, materiële en medische aard. Hierbij moet de rechter constant alle belangen in ogenschouw nemen en bepalen wat de beste oplossing zou zijn voor het ontvoerde kind in het kader van een terugleidingsverzoek.¹⁹³ Dit komt echter niet overeen met de strekking van het HKOV, waarin juist wordt gestreefd naar een zo spoedig mogelijke terugkeer van het ontvoerde kind naar het land van herkomst waarbij (pas) in het land van herkomst een diepgaand onderzoek moet plaatsvinden naar de vraag of er aanleiding is om de verblijfplaats van het kind te wijzigen in een ander land dan waar het kind zijn gewone verblijfplaats voor de ontvoering had. Het HKOV biedt dan ook geen ruimte voor een uitgebreide belangenafweging in iedere individuele kinderontvoeringszaak.¹⁹⁴

Er is naar aanleiding van dit arrest in de literatuur veel kritiek gekomen op het EHRM.¹⁹⁵ Men was van mening dat het EHRM zich te veel had bemoeid met kinderontvoeringszaken

---

¹⁸⁹ EHRM 6 juli 2010, appl. nr. 41615/07 (*Neulinger & Shuruk t. Zwitserland*), par. 132. Hierbij verwijst het Hof naar de zaken EHRM 29 april 2003, appl. nr. 56673/00 (*Iglesias Gil & A.U.I. t. Spanje*), par. 51 en EHRM 25 januari 2000, appl. nr. 31679/96, (*Ignaccolo-Zenide t. Roemenië*), par. 95.

¹⁹⁰ EHRM 6 juli 2010, appl. nr. 41615/07 (*Neulinger & Shuruk t. Zwitserland*), par. 134. Zie ook EHRM 6 december 2007, appl. nr. 39388/05 (*Maumousseau & Washington t. Frankrijk*), par. 62.

¹⁹¹ EHRM 6 juli 2010, appl. nr. 41615/07 (*Neulinger & Shuruk t. Zwitserland*), par. 134. Het Hof haalt hier het arrest aan van EHRM 19 september 2000, appl. nr. 40031/98 (*Gnahoré t. Frankrijk*), par. 59. Zie voor een uitgebreide uitwerking van het belang van het ontvoerde kind in de jurisprudentie van het EHRM Ruitenbergh 2015, p. 268 – 284.

¹⁹² EHRM 6 juli 2010, appl. nr. 41615/07 (*Neulinger & Shuruk t. Zwitserland*), par. 138.

¹⁹³ Ibidem, par. 139.

¹⁹⁴ Bruning en Olthof 2010, par. 1 en par. 6.

¹⁹⁵ Zie voor een overzicht McEleavy 2015, p. 379-380 waarin hij verwijst naar Walker 2010, p. 649, Silberman 2011, p. 733 e.v., Trombetta-Panigadi 2013, p. 599 e.v., Carpaneto 2014, p.931 e.v. (niet bestudeerd), Beaumont e.a. 2015, p. 39 e.v., Keller e.a. 2015 (niet bestudeerd), p. 270 e.v., Rietiker 2012 (niet bestudeerd) en Morley 2011. Zie ook Deschuyteneer 2015, p. 149 en Stevens 2010, p. 16.

en daarbij gebruik had gemaakt van een vergaande interpretatie van het HKOV. Men vreesde voor de tijd die het in beslag zou nemen voor rechters om tot het diepgaande onderzoek te komen waardoor de snelle terugkeer voor ontvoerde kinderen in het geding zou komen.¹⁹⁶ Bruning en Olthof stelden dat het verwachte gevolg van deze uitspraak zou zijn dat er meer rechtsonzekerheid is ten aanzien van de teruggeleidingsbeslissingen en dat de ruimere inhoudelijke belangenafweging van het kind indruist tegen de doelstelling van het HKOV. Hiermee zou de deur op een kier gezet worden voor de ontvoerende ouder.¹⁹⁷ Toch achten zij de beslissing van het EHRM in het licht van artikel 8 EVRM “*een noodzakelijk en passend antwoord op de tot dan toe zeer beperkte mogelijkheden om bij toepassing van het HKOV de belangen en de positie van het kind voldoende gewicht te geven.*”¹⁹⁸ Ruitenberg stelt naar mijn mening terecht dat ondanks dat de gezagsbeslissing in het land van herkomst genomen wordt, het niet zo moet zijn dat de rechter in het aangezochte land geen zorgvuldig en grondig onderzoek mag doen in het kader van het teruggeleidingsverzoek.¹⁹⁹ Wel acht ik het van groot belang dat de rechter die over het teruggeleidingsverzoek moet oordelen het tijdspad in de gaten houdt, omdat het voor het kind onwenselijk is om na een lange periode in Nederland alsnog terug te keren naar het land van herkomst. Daarbij vullen Bruning en Olthof terecht aan dat wanneer rechters bij een inhoudelijke belangenafweging in kinderontvoeringszaken de doelstelling van het HKOV voorop blijven stellen, de rechtsonzekerheid beperkt blijft en aan de belangen van het kind meer recht wordt gedaan.²⁰⁰

In 2013 heeft het EHRM in het arrest *X t. Letland* twee voorwaarden gegeven die voor een harmonieuze uitlegging zorgen van het EVRM en het HKOV.²⁰¹ De eerste voorwaarde luidt dat de aangezochte rechter ten aanzien van de weigeringsgronden uit het HKOV een voldoende gemotiveerde beslissing moet nemen, zodat het EHRM kan nagaan of de in de procedure opgeworpen weigeringsgronden daadwerkelijk in aanmerking zijn genomen door de betreffende nationale rechter en of de nationale rechter de toepasselijkheid van de weigeringsgronden effectief heeft onderzocht. Ten tweede moeten deze weigeringsgronden

---

¹⁹⁶ Deschuyteneer 2015, p. 149.

¹⁹⁷ Bruning en Olthof 2010, par. 6.

¹⁹⁸ Ibidem, par. 6.

¹⁹⁹ Ruitenberg 2015, p. 273.

²⁰⁰ Bruning en Olthof 2010, par. 6.

²⁰¹ EHRM 26 november 2013, appl. nr. 27853/09 (*X t. Letland*), par. 106. Dit is later herhaald in EHRM 28 april 2015, appl. nr. 1714/10 (*Ferrari t. Romania*), par. 47-48. Zie Ruitenberg 2017, par. 4.2 voor een uitwerking van het toetsingskader door het EHRM door de jaren heen.

in het licht van artikel 8 EVRM worden beoordeeld.²⁰² Wanneer aan de eerste voorwaarde niet wordt voldaan, levert dit een schending op van artikel 8 EVRM.²⁰³

3.5. Participatiemogelijkheden voor het ontvoerde kind in het EVRM

Het recht om gehoord te worden zoals we dat zien in artikel 12 IVRK kent het EVRM niet. Het EVRM kent wel het recht op vrijheid van meningsuiting in artikel 10 EVRM, waarin is opgenomen dat *eenieder* de vrijheid moet hebben om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of te verstrekken. Ondanks dat kinderen niet expliciet worden genoemd in het EVRM, kan er geconcludeerd worden dat met *eenieder* ook minderjarigen worden bedoeld.²⁰⁴

Het EHRM heeft in zijn jurisprudentie aandacht besteed aan de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind. In het arrest *Blaga t. Roemenië* heeft het EHRM bepaald dat er met de mening van het kind rekening gehouden moet worden, maar dat wanneer het kind zich verzet tegen een terugkeer dit niet direct tot een afwijzing van het teruggeleidingsverzoek hoeft te leiden.²⁰⁵ In deze zaak waren drie kinderen, waarvan het oudste kind tien jaar was en de overige twee kinderen (een tweeling) acht jaar oud waren. Alle drie de kinderen hebben zich verzet tegen een terugkeer. Uit de overwegingen van het EHRM volgt dat het Hof moeite had met de leeftijden van de kinderen. Zo overwoog het Hof: “*The Court would like to underline its concern with the fact that only one of the children had been over ten years old at the time, namely almost eleven (...)*”.²⁰⁶ Het EHRM overweegt verder dat wanneer een kind zich verzet tegen een terugkeer, de rechter ook naar andere omstandigheden moet kijken om de terugkeer al dan niet af te wijzen. Hierbij dient de rechter een voldoende evenwichtige belangenafweging te maken.²⁰⁷

Een ander belangrijk arrest van het EHRM voor de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind kwam een jaar later. In het arrest *M&M t. Kroatië* wordt het hoorrecht van het (niet-ontvoerde) kind erkend.²⁰⁸ Met verwijzing naar artikel 12 IVRK en punt 32 van *General Comment No. 12* concludeert het EHRM dat: “*(...) the Court finds that the same*

---

²⁰² EHRM 26 november 2013, appl. nr. 27853/09 (*X t. Letland*), par. 106.

²⁰³ *Ibidem*, par. 107.

²⁰⁴ Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten en Raad van Europa 2016, p. 19.

²⁰⁵ EHRM 1 juli 2014, appl. nr. 54443/10 (*Blaga t. Roemenië*).

²⁰⁶ *Ibidem*, par. 78.

²⁰⁷ *Ibidem*, par. 80 en 81.

²⁰⁸ EHRM 3 september 2015, appl. nr. 10161/13 (*M&M t. Kroatië*).

*considerations apply mutatis mutandis in any judicial or administrative proceedings affecting children's rights under Article 8 of the present Convention. In particular, in such cases it cannot be said that the children capable of forming their own views were sufficiently involved in the decision-making process if they were not provided with the opportunity to be heard and thus express their views.*²⁰⁹ Ten aanzien van de leeftijd en rijpheid van het kind overweegt het EHRM dat het kind door deskundigen beschouwd werd als een kind met een bovengemiddeld intellectueel vermogen en dat het kind bij de aanvang van de procedure negen en een half jaar oud was en inmiddels bij het EHRM dertien en een half jaar oud was.²¹⁰ Het EHRM acht het niet aannemelijk dat het kind, gelet op haar leeftijd en rijpheid, niet in staat zou zijn om haar eigen mening te vormen en deze vrijelijk te uiten. Het EHRM concludeert dat dit een inbreuk op het recht van het kind op eerbiediging van het privé- en gezinsleven oplevert.²¹¹ Bruning merkt in haar annotatie op dat uit de uitspraak niet volgt of de benoeming van een bijzondere curator een effectieve manier is voor het kind om te participeren in de procedure en dat het onduidelijk is of het EHRM hier überhaupt over heeft nagedacht.²¹² Uit de toekomst zal moeten blijken hoe het EHRM over de benoeming van een bijzondere curator zal oordelen.

3.6. Tussenconclusie

In dit hoofdstuk stond de vraag centraal welke verplichtingen staten hebben met betrekking tot het bieden van participatiemogelijkheden aan het ontvoerde kind vanuit mensen- en kinderrechtenperspectief. Geconcludeerd kan worden dat het ontvoerde kind op basis van het IVRK meerdere rechten heeft die zijn participatiemogelijkheden waarborgen. Zo heeft het kind op grond van artikel 12 IVRK het recht om gehoord te worden en op grond van artikel 13 IVRK het recht om zijn mening vrijelijk te uiten. Bovendien heeft het kind op grond van artikel 17 IVRK het recht op informatie, waarbij een positieve verplichting is voor verdragsstaten om ervoor te zorgen dat het kind toegang heeft tot voldoende informatie uit een verscheidenheid van nationale- en internationale bronnen. Verder moeten de verdragsstaten het kind beschermen tegen internationale kinderontvoering op grond van artikel 11 IVRK. Vanuit het mensenrechtelijk perspectief is er in het EVRM minder aandacht voor internationale kinderontvoering en de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind dan in het IVRK. Zo kent het EVRM geen bepalingen die zien op de

---

²⁰⁹ Ibidem, par. 181.

²¹⁰ Ibidem, par. 186.

²¹¹ Ibidem, par. 186-187.

²¹² M.R. Bruning, p. 26 bij EHRM 3 september 2015, appl. nr. 10161/13, EHRC 2015/234 (*M&M t. Kroatië*).

bescherming van minderjarigen tegen internationale kinderontvoering en biedt het geen expliciete participatierechten aan het ontvoerde kind. Toch is het EVRM wel van groot belang voor de internationale kinderontvoeringspraktijk. Het EHRM heeft door middel van zijn jurisprudentie met de artikelen 6 en 8 EVRM vormgegeven aan de bescherming van het kind in kinderontvoeringszaken, waarbij het EHRM met name beslist in het kader van artikel 8 EVRM, hoewel er ook een mogelijke schending van procedurele elementen uit artikel 6 EVRM op het spel staat. In het volgende hoofdstuk van deze scriptie wordt ingegaan op de vraag hoe de huidige procedure tot teruggeleiding in Nederland in zijn werk gaat en welke participatiemogelijkheden het ontvoerde kind heeft gedurende de Nederlandse teruggeleidingsprocedure.

Hoofdstuk 4 – Participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind in Nederland

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk zal ik uiteenzetten hoe de procedure tot teruggeleiding in Nederland in zijn werk gaat en welke instanties en personen betrokken zijn bij de teruggeleidingsprocedure (paragraaf 4.2). Vervolgens zal ik nagaan welke participatiemogelijkheden het ontvoerde kind heeft in de verschillende fases van de teruggeleidingsprocedure (paragraaf 4.3), zoals tijdens de voorfase (paragraaf 4.3.1), gedurende de gerechtelijke behandeling (paragraaf 4.3.2.) en tot slot bij de teruggeleiding (paragraaf 4.3.3). Tot slot zal ik kort uitleggen wat de pilot ‘Bijzondere curator in kinderontvoeringszaken’ betekent voor de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind (paragraaf 4.4).

4.2. Procedure tot teruggeleiding in Nederland

Op het moment dat een kind onrechtmatig naar Nederland wordt overgebracht of onrechtmatig in Nederland wordt achtergehouden, kan de achtergebleven ouder (in)direct contact opnemen met de Ca.²¹³ In het HKOV is een verplichting voor de verdragspartijen opgenomen om een Ca aan te wijzen die de verplichtingen uit het verdrag nakomt.²¹⁴ Op grond van artikel 8 HKOV kan de Ca – op verzoek van personen, instellingen of lichamen – behulpzaam zijn bij het verzekeren van de terugkeer van het ontvoerde kind.²¹⁵ In Nederland is de Ca een onderdeel van het Ministerie van Justitie en Veiligheid.²¹⁶

Wanneer de Nederlandse Ca een verzoek tot teruggeleiding ontvangt, start de Ca de intake fase.²¹⁷ Hierbij toetst de Ca marginaal of aan de voorwaarden uit het HKOV is voldaan en probeert de Ca de ontvoerende ouder en het kind te lokaliseren. De Ca stuurt een brief naar de ontvoerende ouder waarin zij onder andere aangeven dat de achtergebleven ouder een verzoek heeft gedaan bij de Ca op grond van het HKOV. Hierbij benadrukt de Ca dat het

---

²¹³ Indirect houdt in dat de achtergebleven ouder contact opneemt met de Ca in het land waar het kind zijn gewone verblijfplaats had. De Ca van dat land neemt vervolgens contact op met de Nederlandse Ca.

²¹⁴ Artikel 6 HKOV.

²¹⁵ Artikel 8 HKOV.

²¹⁶ Met de installatie van het kabinet Rutte III op 26 oktober 2017 is de naam van het ministerie van Veiligheid en Justitie veranderd in de naam ‘Ministerie van Justitie en Veiligheid’. In mijn scriptie maak ik enkel gebruik van de huidige naam ‘Ministerie van Justitie en Veiligheid’.

²¹⁷ Schriftelijk contact medewerkers Ca d.d. 7 februari 2018.

in het belang van alle partijen – en zeker in het belang van het kind – is, dat ouders gezamenlijk tot een uitkomst komen. Hierbij wordt de ontvoerende ouder gevraagd mee te werken aan een vrijwillige terugkeer en wordt de ontvoerende ouder gewezen op crossborder mediation.²¹⁸ Ook de achtergebleven ouder ontvangt (eventueel via de buitenlandse Ca) van de Ca een brief met deze informatie.²¹⁹ Verder verwijst de Ca beide ouders naar een lijst met (gespecialiseerde) advocaten van het Centrum IKO.²²⁰

Het Centrum IKO is een onafhankelijk landelijk expertisecentrum dat ondersteuning biedt in de vorm van actuele informatie, advies en begeleiding aan ouders en andere betrokkenen die te maken hebben met een (dreigende) internationale kinderontvoering. Een zelfstandig onderdeel van het Centrum IKO is het Mediation Bureau dat in 2009 is opgericht in samenspraak met het Ministerie van Justitie en Veiligheid en de Raad voor de Rechtspraak. Het Mediation Bureau heeft zeventien crossborder mediators, waarvan negen mediators een juridische achtergrond hebben en acht mediators een gedragswetenschappelijke achtergrond.²²¹ Mediation is zowel in de voorfase mogelijk als nadat er bij de rechtbank een verzoek tot teruggeleiding is ingediend.²²² Het ministerie van Justitie en Veiligheid stimuleert mediation door een deel van de kosten te vergoeden. Toch dienen ouders zelf ook nog een deel van de kosten te betalen.²²³ De crossborder mediation vindt in beginsel in twee dagen in het weekend plaats, waarbij de mediation drie sessies van drie uur bevat. Iedere sessie wordt begeleid door een tweetal mediators, waarvan één mediator een juridische achtergrond heeft en de andere mediator een gedragswetenschapper is. Tijdens de sessies zijn de advocaten van beide ouders niet aanwezig.

Jeppesen de Boer en Jonker merken op dat mediation nauwelijks meer plaatsvindt voorafgaand de gerechtelijke procedure sinds de wetswijziging van 1 januari 2012. Zij hebben niet de reden hiervoor kunnen vinden, maar stellen dat het wellicht te maken zou

---

²¹⁸ Ibidem.

²¹⁹ Ibidem.

²²⁰ Interview medewerkers Ca d.d. 17 oktober 2017 en Ministerie van Justitie en Veiligheid 2017, p. 2.

²²¹ Schriftelijk contact met Het Mediation Bureau d.d. 22 november 2017.

²²² Jeppesen de Boer en Jonker 2016.

²²³ Het Ministerie van Justitie en Veiligheid vergoedt een derde van de kosten van de crossborder mediation. De betalende ouders dienen maximaal € 1390,- per ouder te betalen (incl. BTW, locatiekosten en reiskosten van de mediators) uitgaande van volledige mediationssessies van maximaal negen uur, voorbereiding en afronding van drie uur en het opstellen van de vaststellingsovereenkomst. Ouders die in aanmerking komen voor gefinancierde rechtsbijstand (toevoeging mediation), dienen een eigen bijdrage van €53,- of €105,- te betalen, aldus het Mediation Bureau d.d. 22 november 2017.

kunnen hebben met de veranderde rol van de Ca: “(...) aangezien zij geen procesvertegenwoordiger meer is, heeft zij er misschien minder belang bij dat eerst een poging tot mediation wordt gedaan, alvorens wordt overgegaan tot een gerechtelijke procedure.”²²⁴ Ik zet hier zo mijn vraagtekens bij, aangezien de centrale autoriteiten de uitdrukkelijke verplichting hebben in artikel 10 HKOV om alle passende maatregelen te nemen ten einde een vrijwillige terugkeer van het ontvoerde kind te verzekeren. Ook de Ca en het Mediation Bureau kunnen zich niet vinden in het standpunt van Jeppesen de Boer en Jonker. Zo benadrukt de Ca juist dat in het kader van het *pressure cooker model* inkomende zaken zo snel mogelijk worden opgepakt en ouders hierbij direct worden gewezen op de voordelen van mediation, voor zowel de ouders als voor het kind zelf.²²⁵ Het Mediation Bureau heeft daarnaast verklaard geen significante toe- of afname geconstateerd te hebben in het aantal doorverwijzingen van de Ca.²²⁶

In de situatie dat de ouders geen vrijwillige terugkeer overeenkomen, kan de advocaat van de achtergebleven ouder een verzoek tot teruggeleiding indienen bij de rechtbank Den Haag.²²⁷ Er wordt gestreefd naar een afhandeling van de gerechtelijke procedure binnen zes weken. Binnen twee weken na indiening van het verzoek vindt er een regiezitting plaats bij de enkelvoudige kamer waarbij de rechter (opnieuw) aanstuurt op crossborder mediation. Uitgangspunt is dat twee weken later de inhoudelijke behandeling door de meervoudige kamer plaatsvindt, waarvan twee weken later de beschikking volgt.

Wanneer de rechtbank tot de conclusie komt dat het teruggeleidingsverzoek wordt toegewezen en er wordt geen hoger beroep ingesteld, moet het kind conform de beschikking terugkeren. Dit kan op vrijwillige basis of op gedwongen basis. De Ca houdt zich niet bezig met de teruggeleiding, maar kan op verzoek van de advocaat een verwijzende rol vervullen.²²⁸ Wanneer de ontvoerende ouder weigert mee te werken aan een vrijwillige terugkeer, kan de situatie ontstaan dat met behulp van de sterke arm van justitie of politie het kind terug wordt geleid. Om het belang van het kind te waarborgen bij een gedwongen teruggeleiding is het ‘Samenwerkingsprotocol gedwongen tenuitvoerlegging teruggeleidingsbeschikkingen in internationale kinderontvoeringszaken’

---

²²⁴ Jeppesen de Boer en Jonker 2016.

²²⁵ Interview medewerkers Ca d.d. 17 oktober 2017.

²²⁶ Schriftelijk contact Het Mediation Bureau d.d. 22 november 2017.

²²⁷ Artikel 8 HKOV en artikel 11 lid 1 van Uitvoeringswet.

²²⁸ Ministerie van Justitie en Veiligheid 2016, p. 4.

opgesteld. Het doel van het Samenwerkingsprotocol is om teruggeleidingen vanuit Nederland met behulp van de sterke arm zo adequaat mogelijk te laten verlopen, zodat het belang van het kind zo goed mogelijk wordt gewaarborgd.²²⁹

4.3. Participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind in Nederland

In de volgende drie subparagrafen bekijk ik welke participatiemogelijkheden het ontvoerde kind in Nederland heeft in de verschillende fases gedurende de teruggeleidingsprocedure in eerste aanleg.

4.3.1. Voorfase

Onder de voorfase van de teruggeleidingsprocedure versta ik het moment dat de Ca een melding krijgt van internationale kinderontvoering tot aan het moment dat bij de rechtbank Den Haag een verzoek tot teruggeleiding wordt ingediend. De vraag rijst in hoeverre kinderen de mogelijkheid hebben om in deze fase van de teruggeleidingsprocedure te kunnen participeren.

Medewerkers van de Ca hebben in beginsel geen contact met het ontvoerde kind. Volgens de Ca heeft dit te maken met hun rol als Ca en de voorfase van de procedure waarin zij met name actief zijn.²³⁰ Kinderen worden dan ook niet gehoord door medewerkers van de Ca:

“Nee, je weet natuurlijk nog niet of het echt een juridische procedure wordt of het een geschil wordt om teruggeleiding of niet, dus eigenlijk vinden we het in die fase nog te voorbarig om het kind daarbij te betrekken. (...) En als de juridische procedure eenmaal is opgestart, is het goed dat het kind wordt gehoord en dit is ook vastgelegd in het verdrag. (...) Wij doen als Ca geen uitspraak over de terugkeer, dat doet die rechter, dus die gaat die beoordeling maken, die gaat toetsen, die gaat kijken en die maakt de juridische afweging, dus daar ligt ook veel meer het belang om het kind te horen.” – Ca

Doordat de Ca geen direct contact heeft met het kind, wordt het kind door de Ca niet standaard geïnformeerd over de rechten die het heeft of over het verloop van de teruggeleidingsprocedure. Mocht een kind *zelf* contact opnemen met de Ca, zal de Ca het

---

²²⁹ Rijksoverheid 2014, p. 2.

²³⁰ Interview medewerkers Ca d.d. 17 oktober 2017.

kind in algemene zin informeren over een kinderontvoering.²³¹ Ook ouders worden door de Ca niet standaard geïnformeerd over de rechten die het kind heeft:

“Nee, de Ca informeert ouders niet specifiek over de rechten van het kind. Als er vragen gesteld worden over de procedure, beantwoorden wij die. We geven wel algemene informatie over de procedure, als er dan specifieke vragen worden gesteld over hoe het kind daarbij wordt betrokken, dan geven we daar uitleg over. Maar het is niet zo dat wij uit onszelf daar informatie over geven. Bij inkomende zaken geven wij informatie, maar dat is vooral verwijzen naar het Mediation Bureau of de rechtbank Den Haag.” – Ca

Informatie over de situatie in het land van herkomst is via de Ca niet beschikbaar voor het ontvoerde kind. Wanneer een kind naar Nederland toe is ontvoerd en geen contact heeft met de achtergebleven ouder, is het begrijpelijk dat het kind informatie wenst over het land van herkomst van een ander dan de ontvoerende ouder. Bijvoorbeeld over de vraag hoe het is om (opnieuw) naar school te gaan in het andere land. Bij wie kan het kind terecht voor deze informatie? De Ca benadrukt dat het Centrum IKO een ondersteunende, adviserende en begeleidende rol heeft voor ouders en dat zij voorlichting geven aan kinderen dus dat het meer aan het Centrum IKO is om kinderen hierover te informeren.²³² Alhoewel het Centrum IKO contact heeft met kinderen en het kinderen in algemene zin informeert over internationale kinderontvoering, worden kinderen niet geïnformeerd over de situatie in het land van herkomst:

“Het Centrum IKO is een juridisch expertisecentrum. Het kind informeren over de situatie in het andere land behoort niet tot onze taken en of bevoegdheid.” – Centrum IKO

Met betrekking tot het informeren van kinderen over de rechten die zij hebben, merkt het Centrum IKO op dat wanneer een kind *zelf* contact opneemt met het Centrum IKO, het kind informatie zal krijgen over de mogelijke toepasselijke rechten.²³³ De informatievoorziening door het Centrum IKO ziet met name op algemene informatie over

---

²³¹ Schriftelijk contact Ca d.d. 7 februari 2018.

²³² Ibidem.

²³³ Schriftelijk contact Centrum IKO d.d. 30 oktober 2017.

internationale kinderontvoering. Zo heeft het Centrum IKO in samenwerking met Tumult een lesprogramma voor scholen ontwikkeld dat speciaal is gericht op kinderen om – op een manier die bij de leeftijd van de kinderen past – te informeren over kinderontvoering. Daarnaast heeft het Centrum IKO een aparte pagina op hun website voor kinderen met informatie over kinderontvoering in het algemeen en is er een samenwerking met Defence for Children en de Kindertelefoon om kinderen met vragen over internationale kinderontvoering door te geleiden naar het Centrum IKO. Kinderen kunnen het Centrum IKO ook rechtstreeks bellen, maar dit gebeurt in de praktijk niet tot nauwelijks.²³⁴

Kinderen worden niet gehoord door het Centrum IKO. Het Centrum IKO benadrukt dat het kind met een eventuele mediator praat, met de rechter en in de pilot ‘Bijzondere curator in IKO-zaken’ met de toegevoegde bijzondere curator. Ook kan de Raad voor de Kinderbescherming betrokken raken.²³⁵ Het Centrum IKO acht het dan ook onwenselijk voor het kind als iemand van het Centrum IKO het kind hoort:

“Het zijn al heel veel volwassenen waar een kind mee moet praten in deze moeilijke tijd. Het Centrum IKO is een juridisch expertisecentrum voor ouders en professionals en niet primair voor kinderen, desalniettemin mocht een kind ons bellen dan staan we eenieder met woord en daad terzijde.” – Centrum IKO

Toch is er in de voorfase wel een situatie waarin het kind wordt gehoord, namelijk wanneer ouders kiezen voor crossborder mediation. Gedurende de crossborder mediation worden kinderen vanaf drie jaar gehoord, mits beide ouders hiervoor toestemming hebben verleend en de omstandigheden van het geval het kindgesprek toelaten.²³⁶ De twee mediators die met beide ouders spreken, zijn niet de mediators die het kindgesprek voeren. Een derde crossborder mediator met gedragswetenschappelijke achtergrond (kinddeskundige) wordt gevraagd om met het kind te praten. Deze kinddeskundige heeft vanuit zijn eigen praktijk veel ervaring in het spreken met kinderen.²³⁷

---

²³⁴ Schriftelijk contact Centrum IKO d.d. 30 oktober 2017.

²³⁵ Ibidem.

²³⁶ Het gebeurt niet vaak dat ouders weigeren toestemming te geven voor een kindgesprek. Bij jonge kinderen van drie of vier jaar komt het af en toe voor dat ouders hun kind te jong vinden voor het kindgesprek. In enkele gevallen twijfelen ouders of zij toestemming willen geven voor het kindgesprek, omdat zij bang zijn dat het kind is beïnvloed door de andere ouder. Dit volgt uit het schriftelijke contact met Het Mediation Bureau d.d. 22 november 2017 en 11 januari 2018.

²³⁷ Ibidem.

“Er wordt op een speelse manier door de kinddeskundige aan de kinderen gevraagd hoe zij tegen de situatie aankijken. In principe zijn bij het gesprek enkel de kinddeskundige en het kind aanwezig. In overleg met de mediator kunnen ouders bij uitzondering aanwezig zijn. Het gesprek vindt plaats op het kantoor van de kinddeskundige.” – Mediation Bureau

Opvallend acht ik de uitzondering dat ouders in overleg met de mediator bij het kindgesprek aanwezig kunnen zijn. In artikel 12 IVRK is bovendien opgenomen dat kinderen hun eigen mening *vrijelijk* mogen uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen. Er kunnen vraagtekens gezet worden bij de – uitzonderlijke – situatie waarin de ouders aanwezig zijn bij het kindgesprek, waardoor het kind wellicht niet vrijelijk zijn mening kan uiten. Zo wordt door één van de door mij geïnterviewde advocaten terecht gesteld dat:

“Het is niet ongebruikelijk dat kinderen zeggen wat zij denken dat een volwassene wil horen. Juist als ouders en/of hun advocaten aanwezig zijn bij het gesprek zal het kind zich in een loyaliteitsconflict geplaatst voelen en niet zijn eigen gedachten naar voren durven brengen.” – Advocaat

Beargumenteed kan worden dat het zeker voor jonge kinderen prettig zou zijn als ouders aanwezig zijn bij een gesprek, zodat zij zich meer op hun gemak voelen. Tijdens de Derde IKO-lezing van 11 december 2017 werd echter benadrukt hoe belangrijk het is dat kinderen het gevoel hebben dat zij hun mening *vrijelijk* kunnen uiten. Zo gaven twee slachtoffers van een internationale kinderontvoering aan dat zij graag met de betrokken gezinsvoogd over de situatie hadden willen praten, zonder dat hun ontvoerende ouder hierbij aanwezig was. De aanwezigheid van de ontvoerende ouder leidde ertoe dat zij voor hun gevoel niet daadwerkelijk konden zeggen wat zij van de situatie vonden.²³⁸

Met uitzondering van het kindgesprek, wordt de stem van het kind niet op een andere manier ingebracht in de crossborder mediation. Het kindgesprek streeft twee doelen na. Enerzijds wordt getracht het kind een stem te geven in de procedure, anderzijds is het

---

²³⁸ Beide slachtoffers (broers) waren vanuit Zweden naar Egypte ontvoerd en zijn later naar Nederland verhuisd, lezing ‘Kinderontvoering en het perspectief van het kind’ tijdens de Derde IKO-lezing d.d. 11 december 2017.

bedoeld om ouders inzicht te geven in hoe het kind de situatie ervaart. Dit kan ouders helpen bij het vinden van een oplossing. Het kindgesprek heeft niet als doel om het kind te laten kiezen tussen de ouders of de betreffende landen.²³⁹ Het verslag van het kindgesprek wordt aan de ouders voorgelezen en dient enkel ter gebruik voor de mediation:

“Van het kindgesprek wordt een verslag opgemaakt dat tijdens de mediation aan de ouders wordt voorgelezen. Dit wordt vooraf met het kind besproken waarbij het kind de mogelijkheid krijgt om aan te geven of hetgeen gezegd is, gedeeld mag worden met de ouders. Het verslag wordt binnen de mediation gehouden en is vertrouwelijk. Tevens is alles wat tijdens de mediation wordt besproken strikt vertrouwelijk en mag niet worden ingebracht in een gerechtelijke procedure. Alleen hetgeen in een overeenkomst wordt neergelegd, mag naar buiten worden gebracht.” – Mediation Bureau

De medewerkers van het Mediation Bureau zijn geen kinddeskundigen. Om deze reden wordt aan de kinddeskundige in iedere zaak overgelaten om te beoordelen of de mening van het kind – zoals deze naar voren komt in het kindgesprek – daadwerkelijk van het kind zelf afkomstig is of van de ouders. Alle kinddeskundigen die het kindgesprek in een internationale kinderontvoeringszaak voeren zijn gespecialiseerd in internationale kinderontvoeringen en zijn getraind in het herkennen van de authentieke mening van het kind.²⁴⁰ Buiten het kindgesprek om is er verder geen contact met het kind door het Mediation Bureau, de mediators of de kinddeskundige. Welke gevolgen de stem van het kind gehad heeft tijdens het kindgesprek voor de uitkomst van de crossborder mediation wordt dan ook niet teruggekoppeld aan het kind door de kinddeskundige. Het Mediation Bureau en de mediators hebben verder geen contact met het kind, alleen met de ouders. Aangezien het Mediation Bureau geen belangenbehartiger is van het kind, kan het Mediaton Bureau niet uit eigen beweging contact opnemen met het kind om bijvoorbeeld de uitspraak te bespreken.²⁴¹

---

²³⁹ Schriftelijk contact Het Mediation Bureau d.d. 22 november 2017.

²⁴⁰ Ibidem.

²⁴¹ Ibidem.

4.3.2. Gerechtelijke behandeling

Wanneer ouders in de voorfase niet tot een vrijwillige terugkeer of een schikking zijn gekomen, kunnen zij een verzoek indienen bij de rechtbank Den Haag. Vanaf dit moment gaat de tweede fase lopen en deze eindigt op het moment dat de beschikking wordt afgegeven.

In Nederland worden kinderen sinds de concentratie van de rechtspraak in kinderontvoeringszaken bij de rechtbank en het gerechtshof in Den Haag vanaf zes jaar in de gelegenheid gesteld om te worden gehoord, tenzij een beroep wordt gedaan op de weigeringsgrond “verzet” in de zin van artikel 13 lid 2 HKOV. In laatstgenoemde gevallen worden kinderen jonger dan zes jaar gehoord.²⁴² De keuze voor deze leeftijdsgrens is om aansluiting te zoeken bij andere Europese landen:

*“We willen vooral meer aansluiten bij andere landen in Europa en als je je uitspraak in een ander land ten uitvoer wil leggen, dan kan de executie van de beschikking worden geweigerd als je bijvoorbeeld het kind niet hebt gehoord die in het andere land wel zou worden gehoord volgens hun eigen wetgeving.” –
Rechtbank Den Haag*

Met betrekking tot de leeftijdsgrens om het kind te horen, heeft de kinderontvoeringspraktijk belangrijke stappen gezet in vergelijking met de Uitvoeringswet en de praktijk ten aanzien van het horen van kinderen in andere civiele procedures.²⁴³ Wanneer kinderen worden gehoord in kinderontvoeringszaken, worden ze direct gehoord. Net zoals bij het kindgesprek in de crossborder mediation, wordt door de rechter niet aan het kind gevraagd een keuze te maken:

“We vragen eigenlijk nooit naar keuzes maken en meningen geven. Je praat gewoon met een kind om te horen hoe het in die situatie zit: ouders die uit elkaar gaan en plotseling van het ene land naar het andere land verhuizen. Waar je met name geïnteresseerd in bent is: “Hoe was je leven in dat andere land en kan je

---

²⁴² Interview rechtbank Den Haag d.d. 15 september 2017.

²⁴³ In zowel de Uitvoeringswet als in andere civiele procedures worden kinderen in beginsel vanaf twaalf jaar gehoord, artikel 809 Rv en artikel 13 lid 2 van de Uitvoeringswet. Het beleid van de rechtbank Amsterdam wijkt hiervan af. Deze rechtbank nodigt kinderen vanaf acht jaar uit om hun mening kenbaar te maken in uithuisplaatsingszaken, omgangszaken, verhuizzaken en hoofverblijfplaatszaken, Van Leeuwen 2017, par. 2.2.

daar iets over vertellen?” en “Hoe is je leven in dit land en kan je daar iets over vertellen?”, want zo plaats je een kind niet zo in een keuzestress tussen de ouders want dat is voor zo 'n jong kind helemaal niet te begrijpen of heel moeilijk, terwijl je dat soort gesprekken wel veel meer voert met een kind dat veertien is.”

– Rechtbank Den Haag

De mening van het kind wordt enkel verkregen door middel van een gesprek. Er wordt weleens getekend of een spelletje gedaan met het kind, maar dit is meer om het kind op zijn of haar gemak te stellen.²⁴⁴ Bijna alle kinderen die worden uitgenodigd, verschijnen ook daadwerkelijk op het gesprek.²⁴⁵ Het gesprek vindt plaats aan een ronde tafel met drie rechters die plaatsnemen in de meervoudige kamer en de griffier. In sommige gevallen is de bijzondere curator hierbij ook aanwezig.²⁴⁶ De kern van het direct horen van kinderen door de rechter in kinderontvoeringszaken gaat om het krijgen van een beeld van het kind en duidelijkheid te verkrijgen met betrekking tot hoe het kind zich in die situatie voelt:

“Het gaat om de kinderen. Ik wil weten hoe die kinderen staan in de situatie die de ouders hebben gecreëerd en hoe zij zich daarin bewegen en wat zij meemaken, waar voor hen de accenten liggen en wat zij belangrijk vinden. Soms doe je daar ook echt wat mee in de beslissing. Vooral verzet. Als het kind wel of niet verzet aanvoert, haal je heel makkelijk uit het gesprek.” – Rechtbank Den Haag

Voor het aannemen van verzet door het ontvoerde kind – en daarmee een afwijzing van het verzoek tot teruggeleiding – is het van belang dat het kind heel duidelijk kan aangeven waarom het kind niet terug wenst te keren. Uit de Nederlandse jurisprudentie volgt dat een voorkeur van het kind om in het ene land te blijven onvoldoende is. Er dienen ernstige bezwaren te zijn van het kind tegen een teruggeleiding naar het land van herkomst.²⁴⁷ Volgens het Hof Den Haag moet de rechter ervan overtuigd zijn dat het verzet authentiek is en van het kind zelf afkomstig is.²⁴⁸ Toch blijft het een lastige afweging om vast te stellen of de mening van het kind zelf afkomstig is of dat het door de ouder is ingefluisterd:

---

²⁴⁴ Interview rechtbank Den Haag d.d. 15 september 2017.

²⁴⁵ Bureau Liaisonrechter 2014, p. 11 en Bureau Liaisonrechter 2016, p. 9. In het interview met de rechtbank Den Haag is bevestigd dat kinderen “*eigenlijk altijd*” verschijnen, meer dan in andere zaken.

²⁴⁶ Interview rechtbank Den Haag, d.d. 15 september 2017.

²⁴⁷ Concl. P-G L. Strikwerda, ECLI:NL:PHR:2002:AE5804, bij HR 18 oktober 2002 *LJN* AE5804, punt 37.

²⁴⁸ Hof Den Haag 12 september 2016, ECLI:NL:GHDHA:2016:2814, r.o. 5.

“Dat weet je eigenlijk alleen maar als je het idee hebt dat het kind het zelf kan overzien wat het nou zegt en dat is soms moeilijk en als wij het idee hebben dat het kind het wel heel goed aangeeft en we aan de andere kant niet goed kunnen inschatten of het wel rijp genoeg is om zulke ideeën te hebben, dan doen wij een onderzoek door de Raad van de Kinderbescherming. Dit doen wij niet heel vaak in deze procedures, maar soms moet het. We doen het dan extra om te kijken of het kind echt in de ontwikkelingsfase zit dat het dat soort uitlatingen op waarde kan schatten.” – Rechtbank Den Haag

Behalve het gehoord worden door de rechter, zijn er voor het ontvoerde kind geen andere participatiemogelijkheden gedurende de gerechtelijke behandeling. Wel wordt door de rechter aan het kind uitgelegd hoe het verder gaat, wat de rechters gaan doen en wanneer de beschikking komt. Kinderen krijgen geen inzage in de processtukken en de inhoud hiervan wordt ook niet aan het kind medegedeeld.²⁴⁹ Aan het kind wordt niet teruggekoppeld wat er met zijn mening is gedaan:

“Aan het kind niet, alleen aan de ouders. We vertellen aan de ouders altijd wat het kind heeft gezegd tegen ons en in de beschikking geven we het soms weer of nemen wij het op. Maar niet altijd. Aan het kind zelf wordt het al helemaal niet uitgelegd.” – Rechtbank den Haag

Betrokken advocaten zijn voorzichtig in het contact met kinderen. In beginsel hebben advocaten dan ook geen contact met het ontvoerde kind. Door de geïnterviewde advocaten worden verschillende redenen aangevoerd. Zo wordt het contact met een advocaat te belastend geacht voor het kind of zou de positie van advocaat van één van de ouders er per definitie aan in de weg staan om op een verantwoorde manier met het kind en zijn belangen om te gaan.²⁵⁰ Ook wordt het gebrek aan pedagogische kwaliteiten van een advocaat genoemd als belemmering voor het spreken met het kind.²⁵¹ Een andere reden is

---

²⁴⁹ Het idee hierachter is dat het kind geen belanghebbende in de procedure is, interview rechtbank Den Haag d.d. 15 september 2017.

²⁵⁰ Schriftelijk contact advocaat d.d. 27 oktober 2017 en schriftelijk contact advocaat d.d. 28 oktober 2017.

²⁵¹ Schriftelijk contact advocaat d.d. 27 oktober 2017.

dat advocaten op grond van hun gedragsregels terughoudend moeten zijn met het contact met minderjarigen.²⁵²

“Als advocaten hebben wij in beginsel geen rechtstreeks contact met het kind, niet in kinderonvoeringszaken en niet in andere zaken zoals echtscheidingen. Alleen in uitzonderingsgevallen kan dit anders zijn. In de loop van het geding kan het voorkomen dat wij het kind ontmoeten (bijvoorbeeld als het kind ook bij de rechtbank is), maar tot een inhoudelijk gesprek over de zaak zal het in de regel niet komen. Dat komt mede voort uit het feit dat wij op grond van onze gedragsregels zeer terughoudend moeten zijn ten aanzien van het contact met kinderen. Zaken waar kinderen bij betrokken zijn, zijn vaak precair en het kind mag geen speelbal worden. Op grond van onze gedragsregels mogen wij niet op eigen initiatief contact zoeken met een kind, ook niet op verzoek van de eigen cliënt. Alleen als beide ouders toestemming geven, spreek ik met een kind. In de regel is dit alleen in het kader van mediation. In zo’n gesprek hoor ik een kind aan, maar ik zal niet adviseren. In ieder geval zal ik niet ten opzichte van het kind een standpunt innemen over wat er tussen de ouders speelt.” – Advocaat

Ondanks dat advocaten in beginsel geen contact hebben met het ontvoerde kind, moeten advocaten wel inhoudelijk invulling geven aan de weigeringsgrond uit artikel 13 HKOV met betrekking tot verzet van het ontvoerde kind tegen een terugkeer. Advocaten verzamelen de benodigde informatie op verschillende manieren:

“In de regel zal de mening van het kind door de ouder (mijn cliënt) aan mij worden doorgegeven. Ik zal door kritische vragen te stellen aan de ouder proberen om erachter te komen of de mening van het kind daadwerkelijk hout snijdt, of dat het enkel de wens van de ouder is die op het kind wordt geprojecteerd.” – Advocaat

---

²⁵² Zo heeft een Rotterdamse advocaat op 20 november 2017 nog een berisping gekregen van de Haagse Raad van Discipline voor een gesprek dat hij voerde met twee minderjarigen in het kader van een echtscheidingszaak, Raad van Discipline Den Haag 20 november 2017, ECLI:NL:TADSGR:2017:497. Hoewel dit geen kinderonvoeringszaak betreft, laat het wel zien hoe gevoelig dit onderwerp is voor de advocatuur. Zie ook Hof van Discipline 19 juni 2017, ECLI:NL:TAHVD:2017:102, Raad van Discipline Amsterdam 11 maart 2014, ECLI:NL:TADRAMS:2014:67, Raad van Discipline Den Haag 19 januari 2015, ECLI:NL:TADSGR:2015:39 en Raad van Discipline Amsterdam 17 mei 2016, ECLI:NL:TADRAMS:2016:113.

“Nee ik heb hiervoor geen rechtsreeks contact met het kind, ik onderschrijf elke situatie op basis van het verhaal van cliënt en eventueel stukken van hulpverleners, artsen of andere verklaringen ter onderbouwing.” – Advocaat

“Bij verzet heb ik soms wel contact met de kinderen, dat ligt aan de leeftijd van de kinderen. Ik heb in het verleden wel een bijzondere curator voor de kinderen in laten schakelen; zodat de kinderen hun eigen vertegenwoordiging hebben. Het was echter lastig om dat voor elkaar te krijgen.” – Advocaat

4.3.3. Teruggeleiding

Wanneer de beschikking is afgegeven zijn we hiermee in de laatste fase aangekomen van de teruggeleidingsprocedure in eerste aanleg. De vraag rijst bij wie het kind in deze fase terecht kan voor eventuele vragen over de uitspraak en wie het kind van informatie voorziet over de eventuele teruggeleiding of een mogelijkheid van hoger beroep.

Wanneer het kind vragen heeft over de uitspraak kan het kind terecht bij Centrum IKO, waarbij één van de juristen – die niet de contactpersoon van één van de ouders is – met het kind meekijkt en meedenkt. Het Centrum IKO maakt het in de praktijk niet tot nauwelijks mee dat een kind belt met een vraag over de uitspraak.²⁵³ De Ca heeft enkel een verwijzende rol bij de teruggeleiding.²⁵⁴

Op de vraag of kinderen terecht kunnen bij één van de betrokken advocaten met vragen over de uitspraak wordt door de geïnterviewde advocaten verschillend gereageerd:

“Ik treed voor de ouder op. belangen van de ouder en het kind kunnen tegenstrijdig zijn. Dit doe ik dus niet.” – Advocaat

“Als het kind zelf contact met mij opneemt met vragen, dan zal ik die beantwoorden. Maar ook dan zal ik zoeken naar een mogelijkheid dat het kind door een neutraal persoon wordt voorgelicht, en niet door de advocaat van één van de ouders. Die advocaat is immers per definitie niet neutraal en dient de belangen van de opdrachtgever te behartigen.” – Advocaat

---

²⁵³ Schriftelijk contact Centrum IKO d.d. 30 oktober 2017.

²⁵⁴ Ministerie van Justitie en Veiligheid 2016, p. 7.

“Nee, omdat ik een partijdige advocaat ben.” – Advocaat

“Op zich vind ik het geen probleem om vragen van een kind over de procedure of de uitspraak te beantwoorden, zolang het blijft bij algemene informatie en uitleg. Ik ben en blijf de advocaat van een van de ouders en kan het kind dus niet adviseren of bij staan.” – Advocaat

“Ja, maar dat gebeurt eigenlijk zelden.” – Advocaat

In de teruggeleidingsfase is er dus geen persoon of instantie die het kind begeleidt bij de terugkeer of het kind kan uitleggen wat het betekent als ouders nog hoger beroep instellen. Ondanks dat het mogelijk is voor het kind om contact op te nemen met Centrum IKO – of een advocaat wanneer deze ervoor openstaat – krijgt het kind niet direct na de beschikking uitleg over de verdere gang van zaken.

4.4. Pilot bijzondere curator in IKO-zaken

In het voorjaar van 2017 is het team familie van de rechtbank Den Haag gestart met de pilot: ‘Pilot bijzondere curator in IKO-zaken’. Het doel van deze pilot is te onderzoeken of en zo ja welke toegevoegde waarde de bijzondere curator in internationale kinderontvoeringszaken in Nederland heeft.²⁵⁵ In maart 2018 wordt besloten of deze werkwijze voortaan standaard wordt toegepast. Toch kan ik hier al voorzichtig wat uitspraken doen over de gang van zaken in de pilot en hoe de eerste ervaringen zijn.²⁵⁶

In de pilot wordt in iedere kinderontvoeringszaak aan het betrokken kind vanaf de leeftijd van drie jaar een bijzondere curator toegevoegd wanneer ouders na de regiezitting niet kiezen voor crossborder mediation of wanneer de mediation niet is geslaagd. De kinddeskundige die het kindgesprek in de crossborder mediation voert, is niet dezelfde persoon als de persoon die tot bijzondere curator wordt benoemd. Het idee is dat de rol van de bijzondere curator een andere rol is dan die van degene die het kindgesprek voert in het kader van de mediation. Het is de bedoeling dat de bijzondere curator voorafgaand aan het schrijven van het verslag ten behoeve van de behandeling door de meervoudige kamer

---

²⁵⁵ Bureau Liaisonrechter 2016, p. 25.

²⁵⁶ Ik wil hierbij benadrukken dat ik gelet op de omvang van mijn scriptie geen uitgebreid onderzoek heb kunnen doen naar de ervaringen met de pilot, dus dat mijn bevindingen met enige voorzichtigheid moeten worden gelezen.

twee keer met ieder kind spreekt.²⁵⁷ De rechtbank hanteert in de beschikking waarbij de bijzondere curator wordt benoemd de volgende standaard-vraagstelling.²⁵⁸

1. Wat geeft de minderjarige zelf aan over een eventueel verblijf in land X en een eventueel verblijf in Nederland?
2. In hoeverre lijkt de minderjarige zich vrij te kunnen uiten?
3. In hoeverre lijkt de minderjarige de gevolgen van het verblijf in land X of het verblijf in Nederland te overzien?
4. Zijn er nog bijzonderheden naar voren gekomen die van belang zijn voor de te nemen beslissingen?

De antwoorden op deze vragen – en overige bevindingen – worden door de bijzondere curator in een verslag verwerkt en dit verslag wordt gestuurd naar de rechtbank, de advocaten van beide ouders en de ouders zelf. Wanneer er meerdere kinderen zijn, krijgt ieder kind eigen gesprekken en een eigen verslag. Er is gekozen voor het aantal van twee kindgesprekken met de bijzondere curator, omdat de eerste keer het kind gespannen, moe of ziek kan zijn. Over het algemeen zijn kinderen tijdens het tweede gesprek meer op hun gemak en kan de bijzondere curator meer informatie uit het kind krijgen op zo'n moment. De bijzondere curator is er enkel en alleen voor het kind. Tijdens de Derde IKO-lezing werd het idee van de bijzondere curator mijns inziens mooi onder woorden gebracht: *“De inzet van de bijzondere curator versterkt de stem van het kind en op die manier heeft het kind een podium in de procedure.”*²⁵⁹

Wanneer kinderen het op prijs stellen, kan de bijzondere curator aanwezig zijn tijdens het kindgesprek bij de rechtbank. Daarnaast bespreekt de bijzondere curator met het kind de uitspraak van de rechtbank en/of het Hof en geeft de bijzondere curator informatie aan het kind over hoger beroep.

---

²⁵⁷ Dit komt in de praktijk er doorgaans op neer dat de bijzondere curator twee weken de tijd heeft om twee keer met ieder kind te spreken.

²⁵⁸ A.C. Olland, 'Bijzondere curator in kindervervoeringszaken', op: *Derde IKO-lezing 2017*, 11 december 2017 te Den Haag.

²⁵⁹ A.C. Olland en A. Hendriks, 'Workshop: De pilot bijzondere curator in IKO-zaken', op: *Derde IKO-lezing 2017*, 11 december 2017 te Den Haag.

Over het algemeen wordt de pilot als prettig ervaren:

“(…) Ik kan al voorzichtig zeggen dat we daar enthousiast over zijn omdat we merken dat er veel meer informatie komt uit die kinderen, omdat ze niet alleen langer de tijd kunnen besteden om met een kind te praten, maar ook omdat er twee keer met het kind wordt gepraat. En je merkt dat een kind een tweede keer zich veel vrijer voelt, vertrouwder voelt en dus meer informatie uit zichzelf geeft, anders dan hier op de rechtbank.” – Rechtbank Den Haag

“We krijgen af en toe terugkoppeling daarover en BLIK heeft laatst een bijeenkomst voor professionals in de keten hierover gegeven dus het lijkt op basis van die informatie een positieve ontwikkeling te zijn. Waarbij het kind ook meer betrokken wordt en meer uitleg krijgt over de procedure, maar het moet niet zo zijn dat het de procedure enorm gaat vertragen of dat het zwaartepunt komt te liggen op de stem van het kind, maar ik denk ook niet dat dat het geval zal zijn. Ik denk dat het iets heel positiefs is.” – Ca

“Ik denk dat het heel goed is als er een bijzonder curator is die geheel onafhankelijk het kind kan informeren en begeleiden.” – Advocaat

Toch kan er ook kritiek worden geuit op de pilot. Zo komt het kind in contact met veel verschillende volwassenen in een korte periode van een aantal weken. Wanneer ouders crossborder mediation aangaan wordt het kind eerst gehoord door een kinddeskundige, hierna krijgt het twee gesprekken met de bijzondere curator en vervolgens wordt het kind door de rechtbank gehoord. In totaal krijgt het kind te maken met maar liefst zes verschillende volwassenen.²⁶⁰ Er zou overwogen kunnen worden om de kinddeskundige gedurende de crossborder mediation dezelfde persoon te laten zijn als de bijzondere curator. Het argument dat de rol van de bijzondere curator een andere rol betreft dan de rol van de kinddeskundige zou weerlegd kunnen worden door het argument dat de kinddeskundige in de crossborder mediation ook een onafhankelijke gedragsdeskundige is die enkel met het kind spreekt en niet met de ouders. Daarnaast hoeft de informatie die tijdens het kindgesprek bij de mediation naar voren komt geen belemmering te vormen

---

²⁶⁰ De kinddeskundige, de bijzondere curator, drie rechters en de griffier.

voor de verdere procedure. Zo gaat het in alle gesprekken om de vraag hoe het kind zich voelt in de betreffende situatie. Uit de evaluatie in maart 2018 door de betrokken professionals zal moeten blijken hoe de hoeveelheid gesprekken met de verschillende volwassenen wordt ervaren door de betrokken kinderen.

4.5. Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is getracht antwoord te geven op de vraag welke participatiemogelijkheden het ontvoerde kind gedurende de procedure tot teruggeleiding in Nederland heeft. Uit dit hoofdstuk volgt dat het ontvoerde kind meerdere participatiemogelijkheden tot zijn beschikking heeft. De informatievoorzieningen voor het ontvoerde kind zijn echter beperkt. Zo biedt geen enkele instantie of professional informatie aan het ontvoerde kind over de situatie in het land van herkomst. Het kind wordt wel op meerdere momenten in de procedure gehoord door verschillende professionals. Vanaf drie jaar wordt het kind in beginsel gehoord door een kinddeskundige wanneer ouders kiezen voor crossborder mediation. Vanaf zes jaar wordt het kind gehoord door de meervoudige kamer van de rechtbank Den Haag. Kinderen jonger dan zes jaar worden gehoord door de rechtbank wanneer er een beroep is gedaan op de weigeringsgrond “verzet” uit het HKOV. Om een verzoek tot teruggeleiding te weigeren wegens verzet van het kind tegen de terugkeer, is het van belang dat het verzet daadwerkelijk uit het kind zelf komt. Het kind moet duidelijk aangeven waarom het niet in het ene land wil wonen. Het gaat hierbij om het sociale leven van het kind, de scholing, de aansluiting met leeftijdsgenootjes en de gewoontes in het andere land. Door de rechter, de Ca en het Centrum IKO wordt niet teruggekoppeld wat er met de mening van het kind is gedaan of wat de uitspraak voor gevolgen heeft voor het kind. Ook advocaten zien het niet als hun taak om hierover contact te hebben met het kind. Wanneer het kind vragen heeft over de uitspraak kan het terecht bij het Centrum IKO of bij sommige advocaten. Dit blijkt in de praktijk echter nauwelijks tot niet te gebeuren. Nadat de beschikking is afgegeven door de rechtbank is er geen professional die het kind begeleidt bij de terugkeer.

In het voorjaar van 2017 is de pilot ‘Bijzondere curator in IKO-zaken’ gestart. Het doel van deze pilot is te onderzoeken of en zo ja welke toegevoegde waarde de bijzondere curator in internationale kinderontvoeringszaken in Nederland heeft. Hoewel in maart 2018 wordt besloten of deze werkwijze voortaan standaard wordt toegepast, zijn de eerste

ervaringen positief. In het volgende – en tevens laatste – hoofdstuk wordt er antwoord gegeven op de vraag of de participatiemogelijkheden, zoals deze voortvloeien uit dit hoofdstuk, in overeenstemming zijn met het vastgestelde juridische kader uit hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3.

Hoofdstuk 5 – Conclusie en aanbevelingen

‘Maakt ontvoerd onzichtbaar?’ was de vraag die ik in mijn gedachten had voordat ik begon met het schrijven van deze scriptie. De belangrijkste persoon in een kinderontvoeringszaak is het kind zelf, maar is dit kind zichtbaar in de terugleidingsprocedure voor de betrokken professionals? Wanneer het kind onvoldoende participatiemogelijkheden tot zijn beschikking heeft, bestaat het gevaar dat het kind uit het oog wordt verloren en dat daarmee zijn belangen in gevaar komen. Aan het begin van mijn scriptie stelde ik dan ook de volgende onderzoeksvraag:

In hoeverre wordt er in de procedure tot terugleiding in Nederland voldoende rekening gehouden met de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind conform het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens?

Uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat in Nederland in beginsel voldoende rekening wordt gehouden met de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind, maar dat verbetering mogelijk is. Zeker in de voorfase van de terugleidingsprocedure en bij de terugleiding zelf. Ik zal dit toelichten aan de hand van de verschillende onderdelen van het recht op participatie.

Recht om gehoord te worden

Op grond van artikel 12 IVRK heeft het kind – dat in staat is om zijn of haar eigen mening te vormen – het recht om zijn of haar eigen mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen. Daarnaast moet aan de mening van het kind een passend belang worden gehecht conform de leeftijd en rijpheid van het kind. Het kind moet in de gelegenheid gesteld worden om te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door middel van een vertegenwoordiger of een geschikte instelling. Het Kinderrechtencomité maakt geen onderscheid in de leeftijd van kinderen voor het horen. Staten dienen ervan uit te gaan dat ieder kind de capaciteit heeft om zijn mening te geven, ongeacht de leeftijd. Het recht om gehoord te worden is door het EHRM in de zaak *M&M t. Kroatië* erkend vanuit het recht op persoonlijke autonomie op grond van artikel 8 EVRM.

In zowel de Brussel II Bis als het HKOV en de Uitvoeringswet is er aandacht voor de mening van het kind, waarbij Brussel II Bis een specifieke bepaling kent waarin is opgenomen dat het kind tijdens de procedure in de gelegenheid gesteld moet worden om te worden gehoord. Een uitzondering op deze regel is wanneer dit gezien de leeftijd of mate van rijpheid van het kind niet raadzaam wordt geacht. Het HKOV kent geen bepaling zoals artikel 11 lid 2 Brussel II Bis, maar het HKOV bevat een grond waarop de rechter een verzoek tot teruggeleiding kan weigeren wanneer het kind zich verzet tegen een teruggeleiding. In de Uitvoeringswet is vervolgens in artikel 13 lid 2 opgenomen dat bij toepassing van het HKOV in Nederland de rechter niet beslist dan na het kind in de gelegenheid te hebben gesteld om zijn mening kenbaar te maken, althans na het daartoe behoorlijk te hebben opgeroepen. In Nederland wordt het kind gedurende de teruggeleidingsprocedure op meerdere momenten gehoord.

Wanneer ouders kiezen voor crossborder mediation wordt het kind vanaf drie jaar tijdens de mediation gehoord, mits beide ouders hiervoor toestemming hebben verleend en de omstandigheden van het geval het kindgesprek toelaten. Een onafhankelijke kinddeskundige hoort het kind en maakt een verslag op dat vooraf met het kind is besproken. Kinderen dienen toestemming te verlenen om de inhoud van het verslag te delen met de ouders.

Gedurende de gerechtelijke behandeling wordt het kind vanaf zes jaar oud direct gehoord door de meervoudige kamer van de rechtbank Den Haag. Wanneer er een beroep wordt gedaan op verzet van het kind worden kinderen jonger dan zes jaar opgeroepen om te worden gehoord. Dat kinderen direct gehoord worden door de rechter is in overeenstemming met hetgeen dat in *General Comment No. 12* door het Kinderrechtencomité wordt aanbevolen.

Met betrekking tot de leeftijdsgrens voor het horen van het kind, heeft de kinderontvoeringspraktijk positieve stappen gezet in vergelijking met de Uitvoeringswet en de praktijk ten aanzien van het horen van kinderen in andere civiele procedures. Er worden in Nederland in kinderontvoeringszaken echter twee verschillende leeftijdsgrenzen gehanteerd voor het horen van het ontvoerde kind, waarvan de leeftijdsgrens bij de rechter geen strikte ondergrens kent. Mijns inziens is de keuze voor een leeftijdsgrens van zes jaar en ouder, tenzij een beroep wordt gedaan op verzet, niet in overeenstemming met hetgeen

het Kinderrechtencomité aanbeveelt, nu er niet van uitgegaan wordt dat ieder kind dat ontvoerd is de capaciteit heeft om zijn mening te geven ongeacht de leeftijd van het kind. Ik pleit ervoor om meer onderzoek te doen naar de mogelijkheid om de leeftijdsgrens voor het horen van het ontvoerde kind door de rechter te schrappen, dan wel te verlagen naar – in ieder geval – dezelfde leeftijdsgrens als die geldt voor het kindgesprek bij crossborder mediation, met name voor het ongelijkheidsgevoel dat broertjes en zusjes kunnen krijgen in de teruggeleidingsprocedure. Zo wordt het jonge broertje van vier jaar oud wel gehoord tijdens de crossborder mediation, maar in beginsel niet door de rechter. Het oudere broertje van zeven jaar oud wordt daarentegen zowel tijdens de crossborder mediation als door de rechter gehoord. De ervaringen van de kinddeskundigen bij de crossborder mediation kunnen bijdragen aan de vraag of het wenselijk is om kinderen in kinderontvoeringszaken jonger dan zes jaar de mogelijkheid te bieden om gehoord te worden.

Verder benadrukt het Kinderrechtencomité dat bij de afweging welk passend belang gehecht dient te worden aan de mening van het kind de ontwikkelende vermogens van een kind een rol spelen en dat dit tevens geldt voor de vraag op welke manier aan het kind kenbaar gemaakt moet worden hoe de mening van het kind de uitkomst van het proces heeft beïnvloed. Enkel het luisteren naar het kind is onvoldoende. In Nederland wordt er mijns inziens onvoldoende aan het kind teruggekoppeld wat er met de mening van het kind is gedaan en welke rol de mening van het kind de uitspraak van de rechter heeft beïnvloed. Voor oudere kinderen kan dit opgelost worden door middel van het toevoegen van een ‘kindvriendelijke samenvatting’ aan de beschikking. Voor jongere kinderen – die nog niet in staat zijn om zelfstandig te lezen – zou een persoonlijk gesprek wenselijker zijn.

Aanbevelingen ten aanzien van het horen van het ontvoerde kind

1. Zorg voor overeenstemming in de leeftijdsgrens van het ontvoerde kind bij het horen, zowel tijdens de crossborder mediation als tijdens het horen door de rechter.
2. Zorg voor een betere terugkoppeling aan het ontvoerde kind wat er met zijn mening is gedaan en bied een mogelijkheid aan het ontvoerde kind voor het uitleggen van de uitspraak.

Recht op informatie

In artikel 17 IVRK is opgenomen dat staten de belangrijke functie van massamedia dienen te erkennen en dat staten moeten waarborgen dat het kind toegang heeft tot informatie en

materiaal uit een verscheidenheid van nationale en internationale bronnen. De toegang tot informatie voor het kind moet geschikt zijn voor de leeftijd en de capaciteiten van het kind en moet zien op alle kwesties die het kind raken. Het Kinderrechtencomité benadrukt hierbij dat het gaat om zowel de rechten die ze hebben, als ook om informatie over de procedures waarbij het kind is betrokken. Artikel 17 IVRK is een cruciale voorwaarde voor de effectieve uitoefening van het recht om te worden gehoord uit artikel 12 IVRK en bevat een positieve verplichting voor de verdragsstaten.

In Nederland is het enkel het Centrum IKO dat het kind “uit eigen initiatief” van algemene informatie voorziet. Dit ziet dus niet per definitie op het ontvoerde kind zelf. Zo vindt er algemene informatievoorziening plaats door middel van voorlichting op scholen, een kindvriendelijke pagina op de website en het telefonisch beantwoorden van vragen. Als het gaat om het ontvoerde kind, moet het ontvoerde kind *zelf* met het Centrum IKO contact opnemen wanneer het kind informatie wenst over de teruggeleidingsprocedure of over de rechten die het heeft. Daarnaast kan het (ontvoerde) kind *zelf* contact opnemen met de Ca wanneer het algemene informatie wenst over een kinderontvoering. Ik ben dan ook van mening dat er thans onvoldoende informatie beschikbaar is voor het ontvoerde kind in de voorfase van de teruggeleidingsprocedure. Er zou meer aandacht moeten zijn voor informatie in de voorfase over de gevolgen voor het kind wanneer het kind terugkeert naar een specifiek land, welke rechten het kind bezit in een teruggeleidingsprocedure en hoe de gehele procedure verloopt. Op die manier is het kind op de hoogte van wat er van het kind verwacht wordt en kan het kind zelf de afweging maken of het gehoord wil worden. Het is van belang dat staten samenwerken om de relevante informatie te verzamelen en aan het kind te verstrekken. Wellicht dat dit een taak kan zijn voor de centrale autoriteiten.

Verder ben ik van mening dat de begeleiding in de teruggeleidingsfase beter moet. Dit zou in de vorm van een duidelijke informatievoorziening kunnen gebeuren. In de teruggeleidingsfase is er thans geen persoon of instantie die het kind begeleidt bij de terugkeer of het kind kan uitleggen wat het betekent als ouders hoger beroep instellen. Het kind moet zelf contact opnemen met het Centrum IKO of met een advocaat, mits deze advocaat ervoor openstaat. Het kind zou direct na de (uitgelegde) beschikking informatie moeten krijgen over de verdere procedure.

Aanbevelingen ten aanzien van het recht op informatie voor het ontvoerde kind

3. Zorg voor kindvriendelijke informatie over de *gehele* procedure tot teruggeleiding en de rechten die het kind heeft.
4. Zorg voor kindvriendelijke informatie over de gevolgen voor het kind na een teruggeleiding met betrekking tot de situatie in het land van herkomst.
5. Zorg voor kindvriendelijke informatie over de teruggeleidingsfase, dat wil zeggen nadat de beschikking is afgegeven tot aan het moment dat het kind terugkeert naar het land van herkomst of dat er hoger beroep wordt ingesteld.

Recht op vrijheid van meningsuiting

In artikel 13 IVRK en artikel 10 EVRM is het recht van het kind vastgelegd op zijn of haar vrijheid van meningsuiting. Doordat het ontvoerde kind in de gelegenheid wordt gesteld om zijn mening te uiten tijdens het kindgesprek gedurende de crossborder mediation en bij de rechtbank, ben ik van mening dat de vrijheid van meningsuiting voldoende gewaarborgd is in de procedure tot teruggeleiding. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat het kind vrijelijk zijn mening moet kunnen uiten. De uitzonderlijke situatie bij crossborder mediation dat ouders aanwezig kunnen zijn bij het kindgesprek baart mij op dit punt zorgen. Dit geldt ook voor de situatie waarin het kind beide ouders ziet op de rechtbank voordat het zijn kindgesprek zal hebben. Hierdoor kan de situatie ontstaan dat het kind van slag raakt en daardoor niet vrijelijk zijn mening zal uiten. Het is goed om hier alert op te blijven.

Aanbeveling ten aanzien van het recht op vrijheid van meningsuiting voor het ontvoerde kind

6. Zorg ervoor dat de confrontatie met ouders zoveel mogelijk wordt voorkomen voorafgaand en/of tijdens het kindgesprek zodat het kind zijn mening vrijelijk kan uiten.

Een blik op de toekomst

Als ik kijk naar de toekomst zijn er interessante ontwikkelingen gaande voor de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind.

De eerste interessante ontwikkeling is het voorstel van de Europese Commissie van 30 juni 2016 om Brussel II Bis te wijzigen. Dit voorstel brengt een wenselijke ontwikkeling mee

voor de participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind. De voorgestelde wijzigingen zouden de rechten van het kind versterken en de verordening nauwer verbinden met het IVRK, specifiek artikel 12 IVRK. Alhoewel wij in Nederland al aan een groot deel van de wijzigingen voldoen sinds 1 januari 2012, zal er ten aanzien van het horen van kinderen iets veranderen. Zo wenst de Commissie dat aan iedere beslissing een certificaat wordt gehecht waarin is opgenomen of het kind in staat is zijn eigen mening te vormen en uit te drukken en welk belang de rechter hecht aan de mening van het kind, afhankelijk van de leeftijd en rijpheid van het kind. Hierbij dienen de gemeenschappelijke minimumcriteria uit artikel 12 IVRK en *General Comment No. 12* als inspiratiebron te dienen. Door het stellen van deze eis wordt de leeftijd van kinderen losgekoppeld van het horen en kan dit betekenen dat de Nederlandse leeftijdsgrens van zes jaar niet in alle gevallen stand zal houden.

De tweede interessante ontwikkeling is de pilot 'Pilot bijzondere curator in IKO-zaken'. Mijns inziens kunnen een aantal knelpunten in ons huidige systeem verbeterd worden met het benoemen van een bijzondere curator voor ieder kind. De bijzondere curator kan ervoor zorgen dat het kind voldoende geïnformeerd is gedurende de *gehele* procedure, naar het kind luisteren en het kind ondersteuning bieden in deze moeilijke situatie. De bijzondere curator vervult een waardevolle rol als het gaat om het horen van het kind door de rechtbank. Zonder de bijzondere curator worden kinderen mijns inziens onvoldoende voorbereid op het kindgesprek met de rechter. Van de ouders wordt verwacht het kind hierop voor te bereiden. Het ontvoerde kind wordt door drie rechters gehoord en de griffier is hierbij aanwezig. Zeker voor jonge kinderen kan het intimiderend overkomen om met vier volwassenen in één ruimte te zijn. Doordat in de pilot de bijzondere curator het kind kan voorbereiden op het gesprek en hierbij aanwezig kan zijn, wordt het gesprek voor het kind iets minder belastend. Wanneer de pilot geen vervolg krijgt, is het van belang dat er nagedacht wordt over een alternatief om het kindgesprek prettiger te maken. Ik kan mij voorstellen dat het voor de meervoudige kamer prettig is om allen met het kind gesproken te hebben. Wellicht dat er nagedacht kan worden over een eerdere kennismaking met de rechters, zodat het kind bekend is met de personen met wie het een gesprek zal hebben of zou één van de rechters voorafgaand het kindgesprek het kind op zijn of haar gemak kunnen stellen voordat de andere rechters en de griffier erbij komen. Op die manier kan het kind rustig wennen aan de vreemde omgeving. Een ander punt waar ik een goede rol voor de bijzondere curator zie weggelegd, is bij het verschaffen van de uitleg aan het kind over

de uitspraak. Zo wordt de uitspraak aan het kind teruggekoppeld en informeert de bijzondere curator het kind over de terugleiding en het hoger beroep.

Toch wil ik nog een kanttekening plaatsen bij de pilot. Het kind heeft in een korte periode maar liefst vier kindgesprekken met zes verschillende volwassenen.²⁶¹ Er zou overwogen kunnen worden om de kinddeskundige tijdens de crossborder mediation dezelfde persoon te laten zijn als de deskundige die tot bijzondere curator wordt benoemd. Het argument dat de rol van de bijzondere curator een andere rol betreft dan de rol van de kinddeskundige zou weerlegd kunnen worden door het argument dat de kinddeskundige in de crossborder mediation ook een onafhankelijke gedragsdeskundige is die enkel met het kind spreekt en niet met de ouders. Daarnaast hoeft de informatie die tijdens het kindgesprek bij de mediation naar voren komt geen belemmering te vormen voor de verdere procedure. Zo gaat het in alle gesprekken om de vraag hoe het kind zich voelt in de betreffende situatie.

Aanbeveling ten aanzien van de ‘Pilot bijzondere curator in IKO-zaken’

7. Onderzoek bij de evaluatie hoe kinderen de vele gesprekken met de verschillende volwassen ervaren.

---

²⁶¹ Ik ga er hierbij vanuit dat ouders crossborder mediation hebben geprobeerd.

Literatuur- en jurisprudentielijst

Literatuurlijst

Beaumont e.a. 1999

P.R. Beaumont & P.E. McEleavy, *The Hague Convention on International Child Abduction*, Oxford: University Press 1999.

Beaumont e.a. 2015

P.R. Beaumont, K. Trimmings, L. Walker & J. Holliday, 'The European Court of Human Rights and the Hague Child Abduction Convention: Prioritising Return of Reflection?', *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 64 (1), 2015.

Blaak e.a. 2012

M. Blaak, M.R. Bruning, M. Eijgenraam, M. Kaandorp en S. Meuwese, *Handboek Internationaal Jeugdrecht, Een toelichting voor rechtspraak en jeugdbeleid op het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en andere internationale regelgeving over de rechtspositie van minderjarigen*, Leiden: Defence for Children 2012.

De Boer 2010

Th.M. de Boer, 'Samenloop van verdragen en verordeningen op het terrein van het internationaal familierecht', *FJR* 2010/117, afl. 12.

De Boer 2016

Th.M. de Boer, 'De herschikking van de Verordening Brussel II-bis: een eerste indruk', *FJR* 2016/68, afl. 12.

Bureau Liaisonrechter 2014

Het Bureau Liaisonrechter Internationale Kinderbescherming. Verslag over de periode 1 januari 2014 – 1 januari 2015, Rechtbank Den Haag Team familie en internationale kindbescherming 2014.

Bureau Liaisonrechter 2016

Het Bureau Liaisonrechter Internationale Kinderbescherming. Verslag over de periode 1 januari 2016 – 1 januari 2017, Rechtbank Den Haag Team familie en internationale kindbescherming 2016 (niet gepubliceerd).

Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten en Raad van Europa 2016

Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten en Raad van Europa, *Handboek over het Europese recht inzake de rechten van het kind*, Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie 2016.

Bruning 2008

M.R. Bruning, *Kinderontvoering en het belang van het kind*, Lezing voor het Leidsch Juridisch Gemeenschap, Juridische faculteit Leiden: 2008.

Bruning en Olthof 2010

M.R. Bruning en I.W.M. Olthof, ‘Verbeteringen op komst voor het ontvoerde kind?’, *FJR* 2010/104, afl. 11.

Bruning e.a. 2016

M.R. Bruning, T. Liefwaard, P. Vlaardingerbroek, *Jeugdrecht en jeugdhulp*, Amsterdam: Reed Business 2016.

Centrale autoriteit Internationale Kinderaangelegenheden 2016

Centrale autoriteit Internationale Kinderaangelegenheden van het ministerie van Justitie en Veiligheid: Jaarrapportage 2016.

Centrum Internationale Kinderontvoering 2015

Centrum Internationale Kinderontvoering: Jaarverslag 2015.

Centrum Internationale Kinderontvoering 2016

Centrum Internationale Kinderontvoering: Jaarverslag 2016.

Committee on the Rights of the Child 1991

UN Committee on the Rights of the Child, *General Guidelines regarding the Form and Content of Initial Reports to be submitted by States Parties Under Article 44(1)(a) of the Convention*, UN Doc CRC/C/5, 1991.

Committee on the Rights of the Child 2009

UN Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 12: The right of the child to be heard*, UN Doc CRC/C/GC/12, 1 juli 2009.

Costa 2011

J. Costa, *The best interests of the child in the recent case-law of the European Court of Human Rights*, Franco-British-Irish Colloque on family law, Dublin: 14 mei 2011.

Deschuyteneer 2015

L. Deschuyteneer, *'Recent case law of the European Court of Human rights on international parental child abduction. The application of Articles 6 and 8 of the European Convention on Human Rights'*, Gent: Ghent University 2015.

Detrick 1999

S. Detrick, *'A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child'*, Den Haag: Kluwer Law International 1999.

Dyer 1980

A. Dyer, *'International Child Abduction by Parents'*, in: Hague Academy of International Law/Académie de droit international, *Recueil des cours (collected courses), Tome III*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers Group 1980.

European Commission 2016

European Commission, *'Proposal for a council regulation on jurisdiction, the recognition and enforcement of decisions in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, and on international child abduction (recast)'*, COM(2016) 411 def., 30 juni 2016.

Europese Unie 2014

Europese Unie, *Praktijkgids voor de toepassing van de verordening Brussel II Bis*, 2014.

eWELL 2017

Child Focus, Centrum IKO, Universiteit Antwerpen, CFPE-Enfants Disparus en Missing Children Europe, ‘*Ensuring the well-being of children in judicial cooperation in cases of international child abduction*’, november 2017 (eWELL).

Freeman 2003

M. Freeman, *The outcomes for children returned following an abduction. A report by the reunite Research Unit. Funded by the Foreign and Commonwealth Office*, Reunite International Child Abduction Centre September 2003.

Freeman 2006

M. Freeman, *International Child Abduction. The effects. Funded by the Department for Constitutional Affairs*, Reunite International Child Abduction Centre 2006.

Guide to Good Practice 2003

Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction: Part I – Central Authority Practice, Den Haag: Hague Conference on Private International Law 2003.

Hutchinson, Roberts & Setright 1998

A. Hutchinson, R. Roberts & H. Setright, *International Parental Child Abduction*, Reunite: International Child Abduction Centre, Bristol: Family Law 1998.

Jeppesen de Boer en Jonker 2016

C.G. Jeppesen de Boer en M. Jonker, ‘Onderzoek naar de uitvoeringspraktijk rond internationale kindervervoering’, *REP* 2016/226, afl. 3.

Van Katwijk en Wolthuis 2008

A.E.H. van Katwijk en A. Wolthuis. ‘Het belang van het kind onbemind in kindervervoeringszaken Hoge Raad’, *FJR* 2008/26, afl. 3.

Krappmann 2010

L. Krappmann, 'The weight of the child's view (article 12 of the Convention on the Rights of the Child)', *International Journal of Children's Rights* 18 (4), 2010.

Van Leeuwen 2017

C.M.M. van Leeuwen, 'Het hoorrecht in het civiele jeugdrecht gaat over grenzen', *FJR* 2017/56, afl. 10.

Lenters 2004

H. Lenters, 'Het Haags Kinderontvoeringsverdrag 1980 en het belang van het kind', in: K. Blankman & M. Bruning (red.), *Meesterlijk groot voor de kleintjes. Opstellen aangeboden aan prof. mr. J.E. Doek ter gelegenheid van zijn emeritaat*, Deventer: Kluwer 2004, p. 13-31.

Ling 1993

L. Ling, *Internationale regelgeving over de rechten van het kind. Het VN-kinderrechtenverdrag vergeleken met andere mensenrechtendocumenten*, Amsterdam: Defence for Children International, Afdeling Nederland 1993.

Van Loon 2014

J.H. van Loon, 'Kinderontvoering en mensenrechten', in: K. Boele-Woelki e.a., *Actuele ontwikkelingen in het familierecht. Achtste UCERF symposium*, UCERF Reeks 8, Utrecht: UCERF 2014.

Lowe e.a. 2008

N. Lowe e.a., *A Statistical Analysis of Applications made in 2008 under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction*, Preliminary Document No. 8 A, Part I – Global Report.

McEleavy 2015

P. McEleavy, *The European Court of Human Rights and the Hague Child Abduction Convention: Prioritising Return or Reflection?*, online: 5 november 2015.

Ministerie van Justitie en Veiligheid 2016

Ministerie van Justitie en Veiligheid, *Handreiking Stelsel Internationale Kinderontvoering voor inkomende zaken*, Den Haag: oktober 2016.

Ministerie van Justitie en Veiligheid 2017

Ministerie van Justitie en Veiligheid, *Informatieblad Internationale Kinderontvoering*, Den Haag: oktober 2017.

Morley 2011

J.D. Morley, *The Hague Abduction Convention and Human Rights: a critique of the Neulinger Case*, online: februari 2011.

Van Mourik en Nuytinck 2012

M.J.A. van Mourik en A.J.M. Nuytinck, *Personen- en familierecht, huwelijksvermogensrecht en erfrecht*, Deventer: Kluwer 2012.

Note Permanent Bureau in the Case of Raban v. Romania 2010

Note by the Permanent Bureau on the Decision of the European Court of Human Rights in the Case of *Raban v. Romania*, 26 October 2010, Den Haag: 20 december 2010.

Parkes 2013

A. Parkes, *Children and International Human Rights Law: The Right of the Child to be Heard*, Londen: Routledge 2013.

Pérez-Vera 1981

E. Pérez-Vera, Explanatory Report by Elisa Pérez-Vera, April 1981, in: Hague Conference on private international law, *Actes et documents de la Quatorzième session 6 au 25 octobre 1980. Tome III. Enlèvement d'enfants. Child abduction*, Den Haag: Bureau Permanent de la Conférence. Imprimerie Nationale 1982.

Phillips 2012

C. Phillips, Klachtrecht bij het Comité inzake de Rechten van het Kind, *FJR* 2012/35, afl. 4.

Raad van de Europese Unie 2017

Raad van de Europese Unie, *'Nota oriënterend debat betreffende voorstel voor een verordening van de Raad betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en betreffende internationale kindervervoering (herschikking)'*, Pro/GRA/sl/9317/17, 19 mei 2017.

Report Special Commission 2001

Conclusions and Recommendations of the Fourth Meeting of the Special Commission to Review the Operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, 22 – 28 maart 2001, drawn up by the Permanent Bureau, Hague Conference on Private International Law, Den Haag: maart 2001.

Report Special Commission 2011

Conclusions and Recommendations of the Sixth Meeting of the Special Commission on the practical operation of the 1980 and 1996 Hague Conventions (Part I), 1 – 10 juni 2011, adopted by the Special Commission, Hague Conference on Private International Law, Den Haag: juni 2011.

Rijksoverheid 2014

Rijksoverheid, *Samenwerkingsprotocol gedwongen tenuitvoerlegging en teruggeleidingsbeschikkingen in internationale kindervervoeringszaken*, Den Haag: mei 2014.

Ruitenbergh en Doek 2003

G.C.A.M. Ruitenbergh en J.E. Doek, *De doorwerking van het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind in de Nederlandse rechtspraak*, Amsterdam: 2003.

Ruitenbergh 2015

G.C.A.M. Ruitenbergh, *De toepassing van het Haags Kinderontvoeringsverdrag in Nederland en het belang van het kind*, Den Haag: Boom 2015.

Ruitenbergh, *Family and Law* 2016

G.C.A.M. Ruitenbergh, 'De interpretatie van de weigeringsgronden uit het Haags Kinderontvoeringsverdrag in Nederland: een tussenstand na ruim 25 jaar', *Family and Law*, november 2016, DOI: 10.5553/FenR/.000029.

Ruitenbergh, *FJR* 2016

G.C.A.M. Ruitenbergh, 'Het Haags Kinderontvoeringsverdrag: een verrijking maar tijd voor herijking', *FJR* 2016/27, afl. 5.

Ruitenbergh 2017

G.C.A.M. Ruitenbergh, 'Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en internationale kinderonvoeringszaken: Waarheen leidt de weg?' *REP* 2017/261.

Schuz 2013

R. Schuz, *The Hague Child Abduction Convention: a critical analysis*, Oxford: Hart Publishing 2013.

Silberman 2011

L. Silberman, 'The Hague Convention on Child Abduction and unilateral relocations by custodial parents: a perspective from the United States and Europe: Abbott, Neulinger, Zarrga', *Oklahoma Law Review* afl. 63.

Stevens 2010

L. Stevens, 'Internationale parentale ontvoering en het belang van het tijdsverloop: noot bij Neulinger and Shuruk v. Switzerland, EHRM 6 juli 2010 (GK), nr. 41615/07', *TvMR* (Brussel) 2010, Vol. 8, No. 3, p. 15-16.

Spronk 2014

S.I. Spronk, *The right to health of the child: an analytical exploration of the international normative framework*, Leiden: Intersentia 2014.

Trombetta-Panigadi 2013

F. Trombetta-Panigadi, 'The European Court of Human Rights and the best interests of the child in the recent case law on international child abduction.' In: Boschiero N et al (eds) *International courts and the development of international law: essays in honour of Tullio Treves*, Den Haag: Asser Press 2013.

Vande Lanotte en Haeck 2005

J. Vande Lanotte en Y. Haeck, *Handboek EVRM*, Antwerpen: Intersentia 2005.

Veldman 2014

T. Veldman, 'Klachtrecht bij het VN-Kinderrechtencomité: een verkenning', *JIP* 2015/4.

Vlaardingerbroek e.a. 2014

P. Vlaardingerbroek, K. Blankman, A.P. van der Linden, E.C.C. Punselie en W.M. Schrama, *Het hedendaagse personen- en familierecht*, Deventer: Kluwer 2014.

Walker 2010

L. Walker, 'The Impact of the Hague Abduction Convention on the Rights of the Family in the Case-Law of the European Court of Human Rights and the Un Human Rights Committee: The Danger of Neulinger', *Journal of Private International Law*, Vol. 6 No. 3, 2010.

Wheatley Sacino 2012

S. Wheatley Sacino, *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 17: access to a Diversity of Mass Media Services*, Leiden: Koninklijke Brill N.V., Martinus Nijhoff Publishers 2012.

Parlementaire stukken

Kamerstukken II 1987-88 20 461, nr. 3.

Kamerstukken II 1987-88 20 462, nr. 3.

Kamerstukken II 1992-93 22 855, nr. 3.

Interviews

Rechter Rechtbank Den Haag, 15 september 2017 te Den Haag.

Twee medewerkers Centrale autoriteit Internationale Kinderaangelegenheden, 17 oktober 2017 te Den Haag en schriftelijk contact op 7 februari 2018.

Advocate, 27 oktober 2017 (schriftelijk contact).

Advocaat, 27 oktober 2017 (telefonisch contact).

Advocate, 28 oktober 2017 (schriftelijk contact).

Advocate, 30 oktober 2017 (schriftelijk contact).

Advocate, 2 november 2017 (schriftelijk contact).

Advocate, 14 november 2017 (schriftelijk contact).

Advocate, 14 november 2017 (schriftelijk contact).

Centrum IKO te Hilversum, 30 oktober 2017 en 31 januari 2018 (schriftelijk contact).

Mediation Bureau te Hilversum, 22 november 2017 en 11 januari 2018 (schriftelijk contact).

Lezingen en workshops

A.C. Olland, ‘Bijzonder curator in kinderonvoeringszaken’, op: *Derde IKO-Lezing 2017*, 11 december 2017 te Den Haag.

‘Kinderontvoering en het perspectief van het kind’ op: *Derde IKO-Lezing 2017*, 11 december 2017 te Den Haag.²⁶²

A.C. Olland en A. Hendriks, ‘Workshop: De pilot bijzondere curator in IKO-zaken’, op: *Derde IKO-Lezing 2017*, 11 december 2017 te Den Haag.

W. van der Stroom-Willemsen, ‘Workshop: De rol van een advocaat in IKO-zaken’, op: *Derde IKO-Lezing 2017*, 11 december 2017 te Den Haag.

---

²⁶² In verband met de privacy van de sprekers worden de namen van de sprekers van deze lezing niet bekendgemaakt. Deze namen zijn bekend bij alle aanwezigen van de lezing en bij de organisatie.

Online geraadpleegde bronnen

Council of Europe

Council of Europe, 'Chart of signatures and ratifications of Treaty 005: Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms', laatst geraadpleegd op 7 februari 2018:

http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/signatures?p_auth=k8NrLJcP

HCCH

Hague Conference on Private International Law, 'Status table on Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction', laatst geraadpleegd op 7 februari 2018:

<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=24>

Hague Conference on Private International Law, 'Status table on Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children', laatst geraadpleegd op 7 februari 2018:

<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=70>

UNHR

United Nations Human Rights, 'Status of Ratification interactive dashboard on Convention on the Rights of the Child', laatst geraadpleegd op 7 februari 2018:

<http://indicators.ohchr.org>

Jurisprudentielijst

Raad van Discipline

Raad van Discipline Amsterdam 11 maart 2014, ECLI:NL:TADRAMS:2014:67.

Raad van Discipline Den Haag 19 januari 2015, ECLI:NL:TADSGR:2015:39.

Raad van Discipline Amsterdam 17 mei 2016, ECLI:NL:TADRAMS:2016:113.

Raad van Discipline Den Haag 20 november 2017, ECLI:NL:TADSGR:2017:497.

Hof van Discipline

Hof van Discipline 19 juni 2017, ECLI:NL:TAHVD:2017:102.

Gerechtshof

Gerechtshof Den Haag 12 september 2016, ECLI:NL:GHDHA:2016:2016:2814.

Hoge Raad

Hoge Raad 18 oktober 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE5804 (concl. P-G L. Strikwerda).

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

EHRM 24 februari 1995, appl. nr. 16424/90 (*McMichael t. Verenigd Koninkrijk*).

EHRM 25 januari 2000, appl. nr. 31679/96, (*Ignaccolo-Zenide t. Roemenië*).

EHRM 19 september 2000, appl. nr. 40031/98 (*Gnahoré t. Frankrijk*).

EHRM 29 april 2003, appl. nr. 56673/00 (*Iglesias Gil & A.U.I. t. Spanje*).

EHRM 6 december 2007, appl. nr. 39388/05 (*Maumousseau & Washington t. Frankrijk*).

EHRM 6 juli 2010, appl. nr. 41615/07 (*Neulinger & Shuruk t. Zwitserland*).

EHRM 26 november 2013, appl. nr. 27853/09 (*X t. Letland*).

EHRM 1 juli 2014, appl. nr. 54443/10 (*Blaga t. Roemenië*).

EHRM 23 oktober 2014, appl. nr. 61362/12 (*V.P. t. Rusland*).

EHRM 13 januari 2015, appl. nr. 46600/11 (*Manic t. Litouwen*).

EHRM 13 januari 2015, appl. nr. 35632/13 (*Hoholm t. Slowakije*).

EHRM 10 februari 2015, appl. nr. 77818/12 (*Penchevi t. Bulgarije*).

EHRM 12 maart 2015, appl. nr. 22643/14 (*Adžić t. Kroatië*).

EHRM 28 april 2015, appl. nr. 1714/10 (*Ferrari t. Roemenië*).

EHRM 3 september 2015, appl. nr. 10161/13, m.nt. M.R. Bruning (*M&M t. Kroatië*).

Hof van Justitie

HvJ EU 22 december 2010, C-491/10, ECLI:EU:C:2010:828, m.nt. Th.M. de Boer
(*Zarraga/Pelz*).

Bijlage: Overig toepasselijk recht

In paragraaf 2.4 van deze scriptie is toegelicht dat het HKBV en het EV voor de praktijk van minder groot belang zijn en dat beide verdragen niet relevant zijn voor de onderzoeksvraag van deze scriptie. Voor de volledigheid met betrekking tot het toepasselijke recht in kindervervoeringszaken, wordt in deze bijlage kort ingegaan op beide verdragen.

Haags Kinderbeschermingsverdrag 1996

Het HKBV is – zoals de naam al doet vermoeden – in 1996 in Den Haag ondertekend en is op 1 januari 2002 in werking getreden. In Nederland geldt het verdrag sinds 31 januari 2011. In totaal hebben 47 landen dit verdrag geratificeerd.²⁶³ Het HKBV bevat niet veel artikelen omtrent internationale kindervervoering. Het verdrag bevat enkel een bepaling over de bevoegdheid tot het treffen van kindervervoeringsmaatregelen aangaande het ontvoerde kind en een herhaling van hetgeen is opgenomen in het HKOV met betrekking tot de definitie van kindervervoering en de bevoegdheid van de autoriteiten van de staat waarin het kind onmiddellijk voor de overbrenging of achterhouding zijn gewone verblijfplaats had.²⁶⁴ Ook kent het verdrag geen bepalingen op grond waarvan het ontvoerde kind het recht heeft om gehoord te worden of op een andere manier het recht heeft om te kunnen participeren in de procedure.

Europees Kinderontvoeringsverdrag

Op 20 mei 1980 is in Luxemburg het EV tot stand gekomen. Nederland is sinds 1 september 1990 partij bij het verdrag. Het EV regelt de teruggeleiding op grond van de erkenning en tenuitvoerlegging van een gezagsbeslissing. Van belang is dat een gerechtelijke beslissing nodig is van een rechter waarin staat vermeld dat de ouder die teruggeleiding verzoekt, belast is met de uitoefening van het gezag.²⁶⁵ Het EV heeft als uitgangspunt dat het kind wordt teruggeleid indien de gezagsvoorziening is getroffen in een verdragsstaat waarvan het kind én de beide ouders de nationaliteit bezitten en waar het kind voor de ontvoering zijn gewone verblijfplaats had. Het verzoek moet binnen zes

---

²⁶³ HCCH, status table, online: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=70>, laatst geraadpleegd: 7 februari 2018.

²⁶⁴ Artikel 7 HKBV.

²⁶⁵ Bruning e.a. 2016, p. 292 en artikel 4 EV.

maanden worden ingediend.²⁶⁶ Als het verzoek na zes maanden wordt ingediend, gelden er ruimere weigeringsgronden.

Participatiemogelijkheden van het ontvoerde kind in het EV

In het EV is geen bepaling opgenomen met een verplichting om het kind te horen. Ook kent het EV geen soortgelijke weigeringsgrond als dat het HKOV kent met betrekking tot de situatie waarin het kind zich verzet tegen een terugkeer. Wel kent het EV een bepaling op grond waarvan de rechter de erkenning en tenuitvoerlegging van een gezagsbeslissing kan weigeren, wanneer de gevolgen van deze gezagsbeslissing wegens gewijzigde omstandigheden niet meer in het belang van het kind zijn.²⁶⁷ In verband met deze weigering is de rechter in beginsel verplicht om kennis te nemen van het standpunt van het kind, tenzij dit praktisch onmogelijk is door met name de leeftijd en het verstandelijke inzicht van het kind.²⁶⁸ De Nederlandse regering merkte eind jaren tachtig op dat vanaf de leeftijd van twaalf jaar er rekening gehouden moet worden met het standpunt van het kind.²⁶⁹ Op grond van artikel 15 EV wordt het kind dus niet in iedere procedure gehoord, aangezien er sprake moet zijn van gewijzigde omstandigheden en de gevolgen van de gezagsbeslissing hierdoor niet meer in het belang van het kind zouden zijn. Het EV wordt in de praktijk niet vaak gebruikt in kindervervoeringszaken.²⁷⁰

---

²⁶⁶ Bruning e.a. 2016, p. 292 en artikel 8 EV.

²⁶⁷ Artikel 10 lid 1 sub b EV.

²⁶⁸ Artikel 15 EV.

²⁶⁹ *Kamerstukken II* 1987-88, 20 461, nr. 3, p. 14. Zie ook Ruitenbergh 2015, p. 215-216.

²⁷⁰ Bruning 2008, p. 2.